

Tisdagen den 7 december

Kl. 13.00

*Meddelande om
val*

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 26 november.

*Om utflyttning av
den svenska
fiskegränsen i
Östersjön***§ 2 Meddelande om val**

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att vid morgondagens sammanträde kommer att företas val av valprövningsnämnd.

§ 3 Om utflyttning av den svenska fiskegränsen i Östersjön

Herr jordbruksministern DAHLGREN erhöll ordet för att besvara herr *Lundkvists* (s) den 16 november anmälda fråga, 1976/77:77, och anförde:

Herr talman! Herr Lundkvist har frågat mig om jag med anledning av utgången av Warszawakonferensen avser att nu aktualisera frågan om utflyttning av den svenska fiskegränsen i Östersjön.

Sveriges fiskares riksförbund har den 2 september 1976 gjort en framställning om att den svenska fiskegränsen i Östersjön skall flyttas ut. Framställningen remissbehandlas f. n. Samtidigt är de närmast berörda departementen i färd med att utreda de problem som är förknippade med en utflyttning. Materialet beräknas föreligga i början av nästa år, varefter regeringen avser att ta ställning till frågan. Det resultat som uppnåddes vid konferensen i Warszawa är då en av de faktorer som får tas med i bedömningen.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

Havsrättskonferensen har inte gett ett från svensk synpunkt tillfredsställande resultat. Kustländerna är i full färd med att inrätta ekonomiska zoner för att tillförsäkra sig bestämmanderätten över vatten, där det svenska fisket har sina intressen. Sverige vann inte heller på Warszawakonferensen gehör för sina förslag till fördelning av fiskerättigheterna i Östersjön.

I detta läge framstår det som oundgängligen nödvändigt att Sverige utan dröjsmål vidgar sin fiskezon i Östersjön. Det skulle för fiskets vidkommande innebära att fiskegränserna utflyttades till Östersjöns mitt

Tisdagen den
7 december 1976

*Om utflyttning av
den svenska
fiskegränsen i
Östersjön*

och att Sverige fick det juridiska ansvaret för regleringen av fisket inom den svenska zonen. Sverige kunde därigenom tillförsäkra sig fiskerättigheter som svarar mot vårt lands långa kuststräcka i Östersjön, när nu internationell rätt tenderar att utvecklas enligt sådana grunder.

Likaså anser jag det viktigt att Sverige i samråd med Danmark och Norge prövar motsvarande åtgärder för att trygga fisket i Skagerrack. Inom parentes sagt ter sig de här åtgärderna så mycket mera angelägna som den svenska regeringens nyligen träffade avtal med Norge när det gäller Nordsjöfisket tyvärr måste betraktas som otillfredsställande. Efter det förberedelsarbete som den socialdemokratiska regeringen lagt ned på att få ett avtal till stånd med norrmännen och de utfästelser som därvid gavs från norsk sida att inte köra bort de svenska fiskarna från deras traditionella vatten, borde det ha varit möjligt att åstadkomma såväl en längre avtalsperiod som vissa principiella utfästelser om beräkningen av fiskekvoterna. Jag delar sålunda fiskarnas uppfattning att det ingångna avtalet skapar stor osäkerhet då det gäller att planera för det svenska fiskets framtid. Det är verkligen, herr jordbruksminister, angeläget att den borgerliga regeringen försöker fullfölja de åtgärder som den socialdemokratiska regeringen påbörjade för att skapa tryggare förhållanden för den svenska fiskerinäringen. I första hand måste därvid alla möjligheter att garantera oss rätten att fiska tillvaratas.

Herr jordbruksministern DAHLGREN:

Herr talman! När herr Lundkvist nu pläderar för en utflyttning av fiskegränsen i Östersjön, vill jag bara i all vänlighet påpeka för honom att framställningen ifrån Sveriges fiskares riksförbund inkom till departementet den 2 september. Jordbruksminister var vid den tidpunkten, och fram till den 8 oktober, herr Svante Lundkvist. Skrivelsen föranledde ingen departementschefens åtgärd, utan jag sände den på remiss den 26 oktober för att få in synpunkter. Tjugo dagar senare frågade herr Lundkvist vad regeringen ämnar göra. Man kan ha anledning att fråga sig varför det då blev så bråttom, när herr Lundkvist hade haft möjlighet att påskynda behandlingen av ärendet under den långa tid som förflutit dessförinnan.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jordbruksministern kan väl ändå inte vara omedveten om att vi under den tid som förflöt efter det att fiskarnas framställning kom in och fram till dess jag ställde min fråga hade den s. k. Warszawakonferensen. Det var resultatet av den konferensen som vi måste avvakta för att därefter veta hur vi skulle agera när det gällde möjligheterna att flytta ut fiskegränserna i Östersjön.

Jag sade också i mitt första inlägg att det – när vi sedan fått resultatet av Warszawakonferensen och av det kunde utläsa att den väg som den svenska förhandlingsdelegationen valde i första omgången för att försöka komma överens med Östersjöländerna inte var framkomlig – för mig

tedde sig som oundgängligen nödvändigt att man försöker flytta ut fiskegränserna i Östersjön. Det gav jag också till kända omedelbart efter det att Warszawakonferensen var slut och medan jag ännu var jordbruksminister.

Herr jordbruksministern DAHLGREN:

Herr talman! Jag upprepar mitt svar att regeringen kommer att göra en bedömning av den här frågan och ta ställning efter det att remisstiden är slut, när vi fått in de synpunkter som vi förväntar.

Överläggningen vad härmed slutad.

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Om statligt stöd åt
företag vid
strukturförändringar*

§ 4 Om statligt stöd åt företag vid strukturförändringar

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr *Ingemund Bengtssons* i Varberg (s) den 23 november anmälda fråga, 1976/77:97, till herr finansministern, och anförde:

Herr talman! Herr Ingemund Bengtsson i Varberg har frågat "finansminister" Bohman om det är hans mening att företag och branscher som på grund av strukturförändringar hamnar i svårigheter i framtiden inte skall räkna med hjälp från samhällets sida.

Frågan är föranledd av statsrådet Bohmans tal vid SACO/SR:s kongress. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Grundläggande för regeringens syn på strukturförändringarna inom näringslivet är tron på en socialt anpassad marknadsekonomi och dess möjligheter att framgångsrikt tillgodose materiella och sociala behov för människorna i samhället.

Det är enligt regeringens mening statsmakternas uppgift att i ett utvecklat industrisamhälle som vårt på olika sätt stimulera och styra marknadsmekanismerna. Genom en väl avvägd ekonomisk politik, en fungerande kredit- och kapitalmarknad, en aktiv industripolitik som stöder och uppmuntrar företagande och teknisk utveckling – och på många andra sätt – kan denna socialt anpassade marknadsekonomi fås att arbeta friktionsfritt och framgångsrikt. Marknadskrafterna måste samtidigt kontrolleras och balanseras genom t. ex. en progressiv trygghetslagstiftning och en aktiv arbetsmarknadspolitik i annan form, genom god hushållning med resurser och miljö samt genom en kraftfull politik för regional balans.

Regeringen lägger tonvikten vid en sådan – i ordets rätta mening – konstruktiv näringspolitik.

Även denna form av socialt anpassad marknadsekonomi förutsätter emellertid en strukturomvandling. Strukturförändringarna inom näringslivet slår ibland hårt mot människor, orter och regioner. Företagens förmåga att ta det fulla ansvaret för sina anställda kan vara uttömd. Den första försvarslinjen mot de ständiga påfrestningar som marknadseko-

Tisdagen den
7 december 1976

*Om statligt stöd åt
företag vid
strukturförändring-
ar*

nomin utsätter företagen för måste finnas *inom* företaget. När den inte håller, måste samhället genom sina organ träda till.

Mitt svar till herr Bengtsson i Varberg blir således att de företag och branscher som på grund av strukturförändringar hamnar i svårigheter kan – inom ramen för den grundsyn jag här redovisat – påräkna hjälp från samhällets sida.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga. Det är inte på något sätt någon underskattning av herr industriministern – missförstå mig inte – om jag emellertid säger att det hade varit intressantare om ekonomiministern själv hade svarat på frågan. Många blev liksom jag mycket nyfikna på vad ekonomiministern hade i tankarna när han i sitt anförande hos SACO/SR så länge och ganska våldsamt kritiserade de åtgärder som vi har vidtagit för att klara en rad problem på arbetsmarknaden. Det var ju det saken gällde. Och det var inte vem som helst som höll detta tal – det var dock landets ekonomiminister.

Talet var också anmärkningsvärt även från en annan synpunkt. Både centerpartiet och folkpartiet – framför allt centerpartiet – har klandrat oss för att vi låtit rationaliseringen och omställningsprocessen fortgå alldeles för snabbt inom näringslivet. Det är den kritik vi fått möta – alltså raka motsatsen till det som ekonomiministern beskyllde oss för.

Jag ställde min fråga med anledning av att den kritik som herr Bohman förde fram inte mynnade ut i något förslag. När en av regeringens ledande ministrar uttalar sig på ett sådant sätt väntar man sig en förändring av politiken. Man vill veta vad som kommer i stället. Den som anser att något är fel skall ändra på det när möjlighet härtill uppkommer, och den möjligheten har ju nu ekonominiministern.

Det svar som jag har fått från herr Åsling tar ju i långa stycken avstånd från vad herr Bohman sade, även om det fanns en reservation i slutklämmen av svaret. Företag som kommer i svårigheter kan räkna med bistånd från samhället inom ramen för den grundsyn som herr Åsling har redovisat, och i de orden ligger en reservation.

Låt oss se på vad som har skett de senaste 10–15 åren! Låt oss studera de åtgärder som vi har vidtagit och som alltså var föremål för ekonomiministerns kritik.

Vi har ju hjälpt en mängd företag som, om marknadskrafterna hade fått verka oinskränkt, vilket i varje fall ekonomiministern har förordat, skulle ha gått omkull och skapat arbetslöshet. Därför har samhället gått in med stödåtgärder. Om omställningsprocessen hade fått fortgå, skulle det ju ha blivit stora svårigheter för kommuner och enskilda, och det kan vi aldrig acceptera. Jag hoppas att det svar jag fått av herr Åsling innebär ett avståndstagande från det som herr Bohman sade på SACO/SR-kongressen.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Vad jag i mitt svar har berört är regeringens officiella politik när det gäller strukturförändringarna i samhället. Jag kan, herr Ingemund Bengtsson i Varberg, hänvisa till de konkreta åtgärder som vi under de senaste veckorna har varit tvungna att vidta med hänsyn till att situationen i vissa branscher och företag är besvärlig. Vägledande för de insatser som vi nu gör i bransch efter bransch – det gäller specialstålet, varven, teko och andra branscher – har varit att garantera de enskilda människornas sysselsättning. Det är omsorgen om den enskilda människan som nu gör att man använder hela registret av regional- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att i en situation där näringslivet har stora bekymmer också se till att inte de enskilda människorna kommer i kläm.

Jag tycker att herr Bengtsson genom vad som sålunda händer i vårt samhälle f. n. har fått en värtalig illustration till regeringens intentioner i detta avseende.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det är intressant att herr Åsling säger att han företräder regeringens officiella politik. Jag tar det svaret för vad det är, men då är det rätt underligt att en del statsråd är ute och företräder en annan åsikt. Man vet egentligen inte riktigt vem man skall tro på, vem det är som företräder regeringens politik. Men här har herr Åsling alltså klart tagit avstånd från det inlägg som herr Bohman gjorde på SACO/SR-kongressen.

Det är alldeles riktigt att vi står inför svåra strukturproblem på arbetsmarknaden. Det var därför jag ställde min fråga. Det var av oro för att man skulle säga till de anställda och till företagen: Ni får gå hem, ni får klara det här själva, för samhället träder inte till. Något av det har också herr Åsling gjort sig skyldig till när han i svaret säger att det är företagen själva som får klara strukturomvandlingen. Det är något av talet om de självläkande krafterna, som vi aldrig har trott på.

De strukturproblem som vi har att brottas med i vårt land, herr Åsling, är ju inte nya. Det som har förvånat mig är att de tycks ta herrarna och damerna på sängen. Har ni verkligen levt ett så avskärmat liv? Strukturproblem har vi haft. De var våra bekymmer i den gamla regeringen. Sådana problem har hela den industrialiserade världen. Varför, herr Åsling, tillsatte vi den stora sysselsättningsutredningen, där herr Åsling verkade intill dess han inträdde i regeringen? Jo, det var just med hänsyn till de sysselsättningsproblem som den fortskridande strukturomvandlingen i hela den industrialiserade världen för med sig. Det är ingen nyhet att det kommer strukturproblem. Det som vi vill veta är om regeringen kommer att angripa dessa problem, så att anställda och kommuner inte kommer i kläm, och om regeringen kommer att fortsätta den politik som vi inledde och som har varit så framgångsrik.

Tisdagen den
7 december 1976

*Om statligt stöd åt
företag vid
strukturförändring-
ar*

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag vill upplysa herr Ingemund Bengtsson i Varberg om att jag har läst herr Bohmans anförande inför SACO/SR-kongressen. Jag kan där inte hitta något belägg för att herr Bohman skulle företräda en annan linje än den jag här har redogjort för som regeringens officiella linje i detta sammanhang. Jag måste be herr Bengtsson precisera sig. Det finns såvitt jag kan förstå inte någonting som grundar de förmodanden om delade meningar som herr Bengtsson i Varberg framför.

När det sedan gäller mitt betonande av företagens ansvar för sina anställdas sysselsättning vill jag upplysa herr Bengtsson i Varberg om att det grundar sig på min tro på och min övertygelse att vi måste hävda den trygghetslagstiftning som togs här i kammaren 1974. Är herr Bengtsson av en annan uppfattning? Det vore i så fall ett intressant faktum.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det här sista inlägget var kanske inte så lyckat, därför att nu tog herr Åsling tillbaka det mesta av vad han gav förut. Herr Åsling ställde sig nämligen bakom det som herr Bohman hade sagt på SACO/SR-kongressen. Det är mycket allvarligt. Jag kan översända talet till herr Åsling sedan.

Jag har den uppfattningen att de enskilda företagen har ett mycket stort ansvar, och jag har en viss skuld till den trygghetslagstiftning som vi har infört i vårt land. Men vi vet ju hur det är i hundratals och åter hundratals företag. De kan inte klara sig. Herr Åsling kan säkert av sina medarbetare få en längre lista än den jag har på småföretag som har kommit i kläm i struktururomvandlingen och som samhället har hjälpt. Jag menar att det måste samhället göra också i framtiden, även om huvudansvaret ligger hos företagen.

Till sist, herr Åsling, kan jag få framföra en hjärtlig hälsning till ekonomiministern och samtidigt fråga honom vilka företag som har fått hjälp under de senaste åren men som inte skulle ha fått hjälp om herr Bohman hade regerat.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Det var intressant att Ingemund Bengtsson inte längre vill göra gällande att jag har gått för långt när jag hävdar att företagen har ett ansvar för sysselsättningen. Men det finns undantag. Vi är överens om att det finns små företag som inte kan motsvara de kraven. Det är därför vi använder hela registret av arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska instrument.

Vad angår herr Bohmans tal efterlyste jag en konkret formulering i detta tal som herr Bengtsson kan anföras som bevis för sin tes att vi har delade meningar inom den nya regeringen. Den uteblev, den fick jag inte höra. Jag har läst talet, och där finns ingenting som tyder på

att herr Bohman inte sluter upp bakom den aktiva, socialt inriktade näringspolitik jag här redogjort för.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Om regeringens
skogspolitik*

§ 5 Om regeringens skogspolitik

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzon* i Kramfors (vpk) den 29 oktober anmälda interpellation, 1976/77:28, och anförde:

Herr talman! Herr *Lorentzon* i Kramfors har frågat mig vilken regeringens skogspolitik är.

Som herr *Lorentzon* vet pågår i 1973 års skogsutredning arbete med en översyn av skogspolitiken. En väsentlig del av utredningens arbete består i att beräkna i vilken omfattning avverkningar kan ske i framtiden inom ramen för en långsiktig, god hushållning med våra skogstillgångar. Utredningen räknar med att bli klar under nästa år. Parallellt med skogsutredningens arbete pågår i industridepartementets regi och i nära kontakt med skogsbranschrådet ett omfattande utredningsarbete på skogsindustripolitikens område. Detta utredningsarbete blir klart under våren 1977. Det samlade utredningsmaterialet kommer att utgöra underlag för utformningen av politiken för hela skogsnäringen. Jag räknar med att ett samlat näringspolitiskt program skall kunna presenteras under våren 1978. Bostadsministern kommer senare i dag i sitt svar på en interpellation av herr *Jonsson* i Husum att ta upp frågan om regeringens prövning av skogsindustrins utbyggnadsplaner enligt 136 a § byggnadslagen.

Det är för tidigt att nu gå närmare in på hur en framtida politik för skogsnäringen skall utformas. Jag vill ändå framföra några principiella synpunkter på denna.

Begränsningar i råvarutillgångarna för skogsindustrin kommer också i fortsättningen att påverka utvecklingen inom skogsnäringen. Det råder allmän enighet om att avverkningarna i våra skogar inte kan ökas, i varje fall inte på kort sikt, om det skall vara möjligt att upprätthålla en tillfredsställande balans mellan tillväxt och uttag nu och i framtiden. En fortsatt angelägen expansion av skogsindustrin måste därför t. v. i huvudsak ske genom ökad vidareförädling.

För att långsiktigt förbättra skogsindustrins råvaruförsörjning behövs ökade insatser på en rad områden. Jag tänker då på en allmänt förbättrad vård av våra skogar, ett bättre tillvaratagande av det producerade virket, utveckling av industriprocesser som ger ett ökat utbyte och ökad återanvändning av bl. a. papper. På alla dessa områden pågår arbete i både statens och branschens regi.

Det allmänt omfattade kravet på en god hushållning med våra skogstillgångar gör det nödvändigt att samhället även i fortsättningen har medel för att kontrollera och begränsa kapacitetsökningar i skogsindustrin. In-

nan de utredningar som jag nyss nämnde är klara är jag inte beredd att gå närmare in på hur ett sådant kontrollsystem bör utformas i detalj. Strävan bör vara att åstadkomma ett kontrollsystem som är smidigt och som så litet som möjligt griper in i detaljfrågor.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min interpellation. Bakgrunden till min fråga – som omsluter endast fyra ord: "Vad är regeringens skogspolitik?" – är den oro som man framför allt i skogslänen hyser för den framtida sysselsättningen, i synnerhet som landet har fått en ny regering.

Det är inte endast i Västernorrlands län som folket har dåliga erfarenheter av skogsbolagens framfart och vissa bolags roffarmentalitet. Det gäller hela Norrland.

I Gävleborgs och Kopparbergs län, i Värmland, i stora delar av Småland och i Dalsland finns det många orter där skogsnäringen spelar en dominerande roll för människornas sysselsättning och försörjning.

Totalt sysselsätter skogsnäringen 150 000 människor. Den kan alltså, vad antalet anställda beträffar, mycket väl jämföras med vad vi i vårt land kallar storindustri.

För skogsbolagen i det här landet – framför allt de privata – har de snabba och stora profiterna alltid varit avgörande. Vissa år har vinsterna t. o. m. kunnat betraktas som "övervinster". Somliga bolag har också år efter år kunnat ordna omfattande utdelning av gratisaktier. Även på dessa gratisaktier har det varit utdelning, och de privata förmögenheterna har ökat.

Aktieägarnas förmögenhetsökningar till följd av utslagningen av tiotusenden lönearbetare är i all sin verklighet groteska men talande i ett kapitalistiskt land som Sverige, där drivkraften är det privata vinstbegäret och blandeekonomin den bärande melodin.

Här har också dessa skogsbolag kunnat uppträda som de funnit för gott. Dessutom har till deras förfogande ställts gåvor och bidrag av skattebetalarnas pengar. Det har inte varit måtta på välviljan från den statliga apparaten under de år som gått. Men så har det också sagts – t. o. m. från denna talarstol – att vad som är bra för storföretagen, det är bra för landet och för folket och skulle alltså vara bra också för de lönearbetande inom skogsindustrin.

Jättevinsterna har dock gjorts genom en omfattande rovdrift av såväl människor som landets skogar. Då strukturförändringar och rationaliseringar genomförts har tiotusenden anställda gjorts arbetslösa. Det ena företaget efter det andra har lagts ner med omfattande arbetslöshet för de anställda som följd. Bolagen har inte tagit något som helst ansvar för sina anställda. Här kan det med fullt fog talas om rovdrift med människor. Men även skogen – råvaran – har varit utsatt för rovdrift. Hela bygder har lagts öde. Skräckbilder från skogsbolagens framfart finns att se i övermått, framför allt i Norrland.

Men till slut höll skogsbolagen på att slå undan själva grundvalen för sin existens: skogen, råvaran. Den rovdrift som de ägnat sig åt och ytterligare ville öka skulle snart medföra att råvaran tog slut. Strävan efter de stora och snabba profiterna förblindade, och man räknade tydligen som så: "Efter oss syndafloden! Då skogen som råvara är slut i Sverige flyttar vi väl med vårt kapital till andra länder. Vi har ju aldrig tidigare tagit ansvar för våra anställda – varför skulle vi göra det i en framtid?"

För kapitalet existerar inget fosterland. Nu har man, bildligt talat, hållit på med att sälja detta land bit för bit. De många och stora kalhyggerna ute i skogslänen talar sitt tydliga språk.

T. o. m. den gamla regeringen, som suttit i nästan 45 år och bevittnat utvecklingen, började bli orolig, och det tillsattes en rad utredningar. Skogsbolagen fordrade nämligen ytterligare utbyggnader, som i sin tur krävde ytterligare stora råvarutillgångar. Deras motivering var att de måste vara konkurrenskraftiga och lönsamma.

Att skogsråvaran inte skulle komma att räcka till för även de många mindre företagen, som saknade egna skogar, bekymrade givetvis inte skogsbolagen. Dessa skogsbolag ville bygga ut sina industrier – ju större industrier desto större profiler. Att det i denna utbyggnads släptåg skulle följa omfattande nedläggningar av mindre företag inom skogsbranschen, ytterligare regional obalans och utslagning av arbetskraft, bekymrade inte dessa skogsbolag.

Vårens lottricksdag beslutade med en rösts majoritet – en centerpartistisk röst, och inte från vem som helst utan från den nuvarande bostadsministern – att det måste bli regeringsprövning av varje större utbyggnad i skogsindustrin. Men skogsbolagen var inte överens om någon som helst kontroll. Vi kan göra frivilliga överenskommelser, förklarade bolagen. Men vilken tro skall man sätta till dylika försäkringar, när den nuvarande regeringen lär ha massor av ansökningar från skogsbolagen om utbyggnader?

Nu är det alltså fråga om regeringens inställning till dessa ansökningar, och jag blir inte riktigt klar över det svar industriministern ger på denna punkt. Industriministern refererar till de olika utredningar som förekommer på det skogliga området och räknar med att ett samlat näringspolitiskt program skall presenteras under våren 1978. Den gamla regeringen, som suttit i 45 år, utlovade ett sådant program nästa år. Men hur som helst med den saken.

Vad beträffar skogsbolagens begäran om utbyggnader säger industriministern i sitt svar i dag att det är "nödvändigt att samhället även i fortsättningen har medel för att kontrollera och begränsa kapacitetsökningar i skogsindustrin". Detta uttalande kan i och för sig verka bebyggande. Men då industriministern samtidigt säger att han väntar på de utredningar som pågår inom skogsnäringen, innan han är beredd att gå in på hur ett sådant kontrollsystem bör utformas, blir man litet betänksam.

Ja, hur skall detta uttalande egentligen tolkas? Det kan ju tolkas som om det var jordbruksministern som svarat – som enligt egna uttalanden tror på skogsbolagens förmåga att samarbeta – och inte tror på detaljregleringar och föreskrifter. Jag vore tacksam om industriministern förklarade sig närmare på denna punkt. Uttalandet verkar något kryptiskt.

Nu skall visserligen bostadsministern senare här avge svar då det gäller skogsindustrins utbyggnad. Men industriministern har själv i sitt svar till mig tagit upp denna fråga, och därför vore det som sagt bra med ett förtydligande från industriministern på denna punkt.

I sitt svar tycks industriministern instämma i uppfattningen att det inte är möjligt att upprätthålla balans mellan tillväxt och uttag om avverkningarna av landets skogar ökas. Och industriministern gör det viktiga tillägget: "En fortsatt angelägen expansion av skogsindustrin måste därför t. v. i huvudsak ske genom ökad vidareförädling."

Jag anser detta uttalande vara synnerligen viktigt. Den svenska skogsindustrin kan enligt mitt förmenande inte i all framtid hålla på med en omfattande export av råvaror och halvfabrikat. Landet måste i detta avseende komma bort från den koloniala prägeln.

Att Sverige fortfarande är ett underutvecklat land då det gäller att ta till vara skogsråvaran och förädla denna är historiskt betingat. Det var utlänningar som satte i gång med sågverksrörelsen och på sin tid baggböleriet. Det var också utlänningar som startade massaindustrin. Sverige var då ett typiskt utvecklingsland som stod till tjänst med råvaran och halvfabrikatet. Sverige har fortfarande då det gäller att utnyttja skogen som råvara kolonial prägel.

Massan exempelvis innehåller stora delar vatten, och det kräver mängder av vatten att framställa den. Det är ont om vatten i de områden dit massan exporteras. Framställningen av massan drar även mängder av energi – olja och elkraft.

Sverige fick bli råvaruleverantören.

Massaindustrin är fortfarande miljöfarlig genom att de gifter som används förorenar sjöar och vattendrag.

Sverige blev det lilla landet i norr som av de stora industrinationerna på kontinenten tilldelades rollen som råvaruleverantör – färdigprodukterna skulle dessa länder själva framställa.

Men varför skall förhållandena i stort sett vara likadana nu som tidigare på detta område? Svaret är egentligen lätt att hitta. Skogsbolagen gjorde stora vinster på sin export av råvara och halvfabrikat, och vissa tider svarade skogsindustrin för närmare hälften av Sveriges valutainkomster. Den då sittande regeringen tycktes vara nöjd med detta förhållande.

Det förekom ingen egentlig trækemisk forskning med inriktning på att ur skogen som råvara få fram nya produkter och därmed nya selsättningstillfällen.

I riksdagen har det endast varit vänsterpartiet kommunisterna som i motioner år efter år återkommit och aktualiserat denna fråga. Vi började redan 1966. Det är över tio år sedan dess.

Till slut, herr industriminister, måste jag till de övriga frågorna jag ställt begära ett förtydligande om vad industriministern egentligen menar med "vidareförädling". Är det exempelvis att SCA skall framställa sina ansiktsservetter i Sverige? De importeras nu som bekant från Tyskland, gjorda av massan från Ådalen och Västernorrland men framställda på SCA:s fabriker i Tyskland. Är det detta industriministern menar med vidareförädling?

Och varför skall denna vidareförädling enligt industriministerns svar endast ske "t. v."? Menar industriministern att så snart det anses att skogsråvaran täcker behovet, skall produktionen av råvaror och halvfabrikat särskilt uppmuntras? Någon uppgift om att den träkemiska forskningen inom skogsnäringen skall ges förtursrätt eller särskilt uppmuntras nämner inte industriministern i sitt svar. Enligt mitt förmenande är det den viktigaste och avgörande frågan i detta sammanhang.

Herr talman! Jag skulle gärna vilja ha svar på de frågor jag ställt – eller förtydliganden, om industriministern anser det vara en bättre formulering.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Herr Lorentzon i Kramfors skall få svar på alla de detaljspörsmålen i det näringspolitiska program för skogsnäringen som regeringen har aviserat till 1978.

Herr Lorentzon säger att den gamla regeringen har lovat ett program redan 1977. Det är kanske ett underhandslöfte som jag inte känner till, men jag vill nämna att i samband med skogsbranschrådets arbete har den gamla regeringen aviserat ett näringspolitiskt program till början av 1978. Vi tänker hålla den tidtabellen, även om det kommer att bli ett näringspolitiskt program med ett annat innehåll – mera framåtsyftande och mera progressivt, föreställer jag mig.

Det är ganska självklart att utformningen av ett framtida kontrollsystem måste ske mot bakgrund av de allmänna näringspolitiska och skogspolitiska avgöranden som skall träffas i det näringspolitiska programmet för skogsnäringen. Det vore orätt mot de män som med ambition att göra en ordentlig och rejäl genomgång av skogspolitiken arbetar i utredningarna, om vi i dag skulle föregripa detta omfattande arbete och redan nu binda upp de kontrollformer som skall gälla från 1978. Det är dessutom så, herr Lorentzon, att vi har anledning att här lyssna på både fackföreningsrörelsens och branschorganisationernas analys av dessa frågor i ett längre perspektiv. Därför måste utformningen av det framtida kontrollsystemet, ransoneringssystemet eller vad man nu skall kalla det, anstå tills perspektivet har klarnat i hela sin vidd.

Till sist ber jag, herr Lorentzon, att få protestera mot omdömet att Sverige är ett underutvecklat land när det gäller skogsbruk och skogsindustri. I själva verket ligger Sverige mycket långt framme internationellt sett när det gäller att analysera den tillgängliga skogsråvaran och dra

upp riktlinjer för hur man på ett ekologiskt och förnuftsmässigt riktigt sätt skall utnyttja denna väsentliga naturtillgång.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Industriministern säger att man har anledning att lyssna på fackföreningsrörelsen här i landet. Nu är det så att fackföreningsrörelsen givit uttryck för en bestämd uppfattning i de frågor vi här debatterar. Fackliga förbund som skogs-, träindustri- och pappersindustriarbetareförbunden, SIF och SALF har i kraftiga ordalag vänt sig mot skogsindustrins utbyggnadsplaner. Man har inget förtroende alls för skogsbolagen. Man vet nämligen av erfarenhet hur de uppträder. För att trygga sysselsättningen och den regionala balansen måste det, menar dessa fackförbund, till en verklig statlig styrning och kontroll av virkesförbrukningen och utbyggnaden. Pappers har vid två olika kongresser och LO har vid två tillfällen krävt en vidareförädling av skogsråvaran och ett slut på den omfattande exporten av råvara och halvfabrikat.

Det är känt för forskare, inte bara i Sverige utan också i utlandet, att svensk skogsnäring när det gäller förädling av skogen som råvara är efterbliven – man ligger långt efter vissa andra länder. Detta har framförts i olika sammanhang. Svensk Papperstidning har haft flera artiklar i den frågan. Tidningen Skogsindustriarbetaren/SIA har också behandlat den gång på gång under åren. Det är ingen hemlighet, herr industriminister, att vi exporterar råvara och halvfabrikat i betydligt större utsträckning än vissa andra länder som exporterar varor från skogsindustrin. Det trodde jag också industriministern kände till.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Det är ändå ett faktum – som herr Lorentzon med sin förankring i Ådalen borde känna till! – att Sverige relativt sett är världens största exportör av skogsprodukter. Det är självklart att detta också påverkar den förädlingsgrad vi har här i landet. Även relationerna med vår omvärld är bestämmande för vilken förädlingsgrad vi har.

Jag vet inte vilka kontakter herr Lorentzon har i fackföreningsrörelsen, men de måste vara betänkligt svaga, om jag fattade herr Lorentzons sista yttrande rätt. Såväl branschen som fackets ledande företrädare i skogsbranschrådet sanktionerade nämligen föregående vecka den handlingslinje beträffande det näringspolitiska programmet som jag här har skisserat. Det har alltså en enig uppbackning från hela skogsbranschen.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Industriministern säger att Sverige är ett av de större exportländerna på skogsindustrins område. Det kan i och för sig stämma. Men låt mig citera vad Lennart Stockman i Svenska träforskningsinstitutet säger i Svensk Papperstidning. Han skriver att av de sex större massa- och pappersproducerande länderna i världen – USA, Canada, Japan, Sovjetunionen, Sverige och Finland – ligger Sverige lägst då det

gäller massans vidareförädling till papper. Vad beträffar sågade trävaror säger samme författare: "Ungefär två tredjedelar av den svenska produktionen av sågade varor exporteras oförädlade till utlandet." Detta är ju verklighet. Det är fakta att ta på, herr industriminister. Så dåligt ligger det till i gamla Sverige! Sverige har fortfarande den koloniala prägnen.

De frågor jag ställde i interpellationen – visserligen sammanfattade i fyra ord, men ändå fyra frågor – har jag inte fått svar på, och jag svävar fortfarande i ovisshet om vilken skogspolitik som den nuvarande regeringen representerar. Centerpartiet har varit synnerligen månt om att inom regeringen lägga beslag på de frågor som har med svensk skogspolitik att göra, och det är i och för sig en framgång. Inom centerpartiet har man ju ett särskilt intresse för den kooperativa skogsindustrin, och jag har större förtroende för den än för exempelvis SCA. Känt är hur SCA behandlade en bygd som Ådalen, och så tror jag faktiskt inte att NCB skulle ha handlat.

Men därför är jag inte helt nöjd med det svar som jag har fått. Det ger nämligen inget svar på frågan: Vad är regeringens skogspolitik?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om planerad utbyggnad inom skogsindustrin

Fru bostadsministern OLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Husum (s) den 8 november anmälda interpellation, 1976/77:32, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Husum har frågat mig

1. om regeringen kommer att avhända sig det styrinstrument som 136 a § byggnadslagen utgör och låta industrin själv, utan inblandning av samhället och de anställda, få lägga sina utbyggnader där det bäst passar den och

2. vilka konsekvenser detta får för skogspolitiken, för de anställda i skogsindustrin och skogsbruket.

Jag vill först sammanfattningsvis redovisa de ansökningar om utvidgningar av skogsindustrin som f. n. prövas av regeringen enligt 136 a § byggnadslagen. Det är fråga om dels sådana utbyggnader som redan var påbörjade när de nya bestämmelserna om prövningsplikt för vissa utvidgningar av skogsindustri trädde i kraft den 1 juni i år, dels planerade utbyggnader som inte har påbörjats. För de förra skall regeringen lägga fast en tillåten förbrukning av träfiberråvara som medger ett rimligt utnyttjande av redan gjorda eller påbörjade investeringar. Enligt ansökningshandlingarna svarar produktionskapaciteten hos dessa s. k. övergångsfall mot en ökad årlig förbrukning av träfiberråvara om drygt 10 miljoner skogskubikmeter i förhållande till den högsta årliga förbrukningen under perioden 1973–1975. För de ansökta utbyggnader som inte

Tisdagen den
7 december 1976

*Om planerad
utbyggnad inom
skogsindustrin*

har påbörjats svarar den sökta kapaciteten mot en ökad årlig förbrukning av ca 8 miljoner skogskubikmeter. Sedan år 1973 har tillstånd givits enligt 136 a § byggnadslagen till utbyggnader av kapaciteten inom skogsindustrin som svarar mot en årlig förbrukning av drygt 5 miljoner skogskubikmeter.

1973 års skogsutredning har i ett delbetänkande som lades fram i februari 1975 beräknat att förbrukningen av rundvirke år 1973 var 78 miljoner skogskubikmeter. Den totala avverkningen beräknades till 84 miljoner skogskubikmeter, vilket enligt utredningen klart överstiger den årliga tillväxten i skogen. Utredningen konstaterar mot denna bakgrund att den svenska skogsindustrins råvarubehov nått en sådan nivå att virkestillgången har blivit en klart begränsande faktor för skogsindustrin.

Mot denna bakgrund är det enligt regeringen uppenbart att det behövs en samlad bedömning av skogsindustrins fortsatta utbyggnad. Detta är angeläget inte minst för att undvika en i förhållande till våra råvarutillgångar alltför kraftig expansion av skogsindustrin som kan medföra betydande strukturförändringar och problem för sysselsättningen på vissa orter och i vissa regioner.

För att få bättre underlag för ställningstaganden till den på sikt lämpliga inriktningen och utvecklingen av skogsnäringen har regeringen, som industriministern nyss har redovisat, för avsikt att fullfölja pågående utredningsarbete på skogsområdet.

Innan ställning har tagits till skogspolitiken och skogsnäringens utveckling i stort finns det inte anledning att ändra bestämmelserna i 136 a § byggnadslagen i vad avser prövning av skogsindustrins utbyggnadsplaner. I avvaktan på ett näringspolitiskt program för skogsnäringen måste en fortsatt restriktivitet tillämpas i fråga om tillstånd till råvarukrävande kapacitetsökningar inom skogsindustrin.

Herr JONSSON i Husum (s):

Herr talman! Jag tackar fru bostadsministern för svaret på min interpellation.

Anledningen till interpellationen är att jordbruksministern i en tidningsintervju sagt att han anser att regleringen av skogsindustrins utbyggnad skall minska till förmån för ett frivilligt samarbete mellan skogsföretagen och att industriministern vid ett flertal tillfällen sagt att svaret för sysselsättningen i högre grad än hittills skall åvila det enskilda företaget.

Dessa uttalanden har självfallet skapat stor oro bland de anställda och de fackliga organisationerna. Den slutsats de har dragit – och den är verkligen förstället – är att näringspolitiken skulle utformas så, att industrin utan samhällets och de anställdas inflytande skulle få styra och ställa efter eget gottfinnande.

Av bostadsministrerns svar drar jag den slutsatsen att vi är överens om bakgrunden till problemen. Förverkligas industrins nuvarande planer innebär detta en sammanlagd virkesförbrukning på drygt 105 miljoner

skogskubikmeter vid fullt kapacitetsutnyttjande. Tillväxten i våra skogar är dock endast knappt 70 miljoner skogskubikmeter.

Vi synes också vara överens om att en så stor skillnad mellan tillgång och efterfrågan på virkesråvara kan komma att innebära en mycket snabb strukturomvandling.

De anställda inom skogsindustrin har sedan länge tvingats uppleva en snabb strukturrationalisering. Den har orsakats av en stark internationell konkurrens. Bland de fackliga organisationerna är man väl medveten om att strukturförändringarna måste fortsätta om vi skall bibehålla vår internationella konkurrenskraft.

De fackliga organisationerna säger emellertid blankt nej till att den inhemska konkurrensen om virkesråvaran skall tillåtas att drastiskt öka takten i strukturomvandlingen.

Enligt min och de fackliga organisationernas mening måste det ankomma på regeringen att ansvara för att strukturomvandlingen inom skogsindustrin sker så att sysselsättning och regional balans tryggas. Detta ansvar måste åvila regeringen, vare sig förändringen föranleds av internationell konkurrens eller av konkurrens om den inhemska virkesråvaran. Detta kan, som vi ser det, ske endast genom en statlig kontroll och styrning av virkesförbrukningen och genom en statlig övervakning och reglering av utbyggnaden inom skogsindustrin.

I bostadsministerns svar noterar jag med tillfredsställelse att regeringen kommer att fullfölja pågående utredningsarbete och inte ämnar ändra de bestämmelser som finns i 136 a § byggnadslagen i vad avser prövning av skogsindustrins utbyggnadsplaner samt avser att vara restriktiv i fråga om tillstånd till råvarukrävande kapacitetsökningar inom skogsindustrin. Men två förtydliganden är väl ändå på sin plats:

1. Enligt bostadsministern skall fortsatt restriktivitet tillämpas i fråga om tillstånd till råvarukrävande kapacitetsökningar. Vilka kriterier skall företagen uppfylla för att regeringen trots denna restriktiva hållning skall kunna ge tillstånd?

2. Enligt bostadsministern är det regeringens mening att det behövs en samlad bedömning av skogsindustrins fortsatta utbyggnad. Så långt är vi överens. Men är då bostadsministern också överens med mig och de fackliga organisationerna om att ansvaret för denna samlade bedömning måste åvila regeringen ensam? Kan jag alltså tolka bostadsministerns svar så, att regeringen inte längre har för avsikt, som jordbruksministern tidigare varit inne på, att minska sitt eget ansvar för skogsindustrins strukturomvandling till förmån för ett frivilligt samarbete mellan skogs-företagen?

Herr ANDERSSON i Gamleby (s):

Herr talman! Med anledning av herr Jonssons i Husum inlägg finns det skäl att något beröra bakgrunden till det beslut som riksdagen har fattat när det gäller 136 a § byggnadslagen.

Hösten 1975 lade den socialdemokratiska regeringen fram en propo-

Tisdagen den
7 december 1976

*Om planerad
utbyggnad inom
skogsindustrin*

sition, innebärande att regeringen skulle få möjligheter att bedöma och avgöra den omfattande utbyggnad som krävdes från olika håll inom skogsindustrin. Vid behandlingen i kammaren förlorade emellertid regeringen lottningen.

Under allmänna motionstiden i våras väcktes en motion med samma inriktning som propositionen. När denna motion behandlades godtog riksdagen den inriktning som regeringen tidigare hade föreslagit. Detta skedde med den nuvarande bostadsministerns benägna stöd, vilket man med stor tillfredsställelse må notera.

Vad som också är angeläget att notera – även herr Jonsson berörde det – är att denna inriktning nu har blivit den borgerliga regeringens inriktning. Det är viktigt att få detta helt klarlagt. Det är naturligtvis tillfredsställande att regeringen har kommit till den insikten. De förslag som den socialdemokratiska regeringen lade fram var helt riktiga och nödvändiga för att klara den närmaste utvecklingen.

Fru bostadsministern OLSSON:

Herr talman! Det råder väl inga delade meningar om att tillgången på råvara är begränsad och att vi därför måste vara restriktiva. Den prövning som nu sker skall fortsätta. Det råder inte heller några skilda uppfattningar om att regeringen här har huvudansvaret. Regeringen kan emellertid dela med sig av ansvaret, t. ex. till de anställda. Men när utredningarna är klara och vi har ett program kan vi naturligtvis finna andra vägar.

Jag säger att vi måste vara restriktiva, men vi kan kanske ändå ge tillstånd. När vi har gått igenom alla ansökningar som finns och samtliga remissvar från den remissomgång som pågår, är det möjligt och även troligt att några ansökningar kan bifallas. Vad som vid den svåra avvägningen måste väga tungt är faran för arbetslöshet, alltså sysselsättningssynpunkterna och de regionalpolitiska synpunkterna. De olika departementen kommer gemensamt att bedöma dessa frågor och handla därefter.

Herr JONSSON i Husum (s):

Herr talman! Jag vill poängtera vad herr Andersson i Gamleby sade. Jag har också uppfattat bostadsministern så, att vad som nu kommer att ske innebär ett fullföljande av den socialdemokratiska regeringens linje, något som jag är mycket tillfredsställd med. Jag vill understryka vad jag tidigare anfört, att vi ju är på väg in i en rätt ordentlig strukturomvandling, och vi måste då komma ihåg att det finns över tusen sågverk här i landet – det gäller sågar som är för avsalu. Många av dem är små, orationella och har dåliga arbetsmiljöer. Dessutom brottas massafabriker och pappersbruk med samma problem.

En sak som gör det svårt att klara en omställning är att skogspriserna fortsätter att stiga i höjden. Det förhållandet är redan nu ett väldigt stort

problem, och det kommer att bli än värre, om företagen tvingas att pris-konkurrera i en bristsituation.

På vissa orter – jag tänker speciellt på bruksorterna – är skogsindu-striföretagen kanske den enda arbetsplatsen. Det är då helt nödvändigt med tanke på sysselsättningen att denna industri får leva kvar. Går inte det från struktursynpunkt, så måste man få fram ersättningsindustri eller på annat sätt lösa sysselsättningsfrågan för de anställda.

Som jag sade tidigare går det inte att klara det här på något annat sätt än genom en statlig styrning, om inte strukturförändringarna skall gå för fort och ske okontrollerat. Regeringen ensam måste ta det fulla ansvaret, och jag vill betona att bakom den bedömningen står samtliga fackliga TCO- och LO-organisationer. Skulle regeringen – trots försäk-ringar om motsatsen – gå emot det kravet, går den emot en samlad facklig rörelse.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om innebörden av uttalande i regeringsdeklarationen om samtal mellan svenska kyrkan och staten

Herr kommunministern ANTONSSON erhöll ordet för att besvara herr *Gustafssons* i Ronneby (s) den 8 november anmälda interpellation, 1976/77:35, och anförde:

Herr talman! Herr Gustafsson i Ronneby har frågat mig om den närmare innebörden i regeringsförklaringens ord om att "Samtalen mellan svenska kyrkan och staten fullföljs". Med anledning härav vill jag återropa följande ur det inledningsanförande som jag höll då jag den 29 november sam-manträffade med deltagarna i stat-kyrka-överläggningarna:

"Huvudfrågan är i dag hur vi nu skall fortsätta detta viktiga arbete. Kan vi fortsätta som förut eller bör förutsättningarna ändras som en följd av regeringsskiftet?"

Jag har noga tagit del av det arbetsmaterial som föreligger. Särskilt noga har jag studerat vad som finns angivet om överläggningarnas för-utsättningar och mål.

Vid min bedömning har jag lagt vikt vid att de kontroversiella re-ligionsfrihetsresonemangen inte finns med i bilden. Tvärtom har det ut-tryckligen sagts ifrån, att det inte skall vara fråga om fortsatta princip-diskussioner. Jag vill uttala min tillfredsställelse med den uppläggnigen. Jag vill tillägga att jag helt ansluter mig till en jämställdhetsprincip av innebörd att de fria trossamfundet bör få arbetsvillkor som kan upp-levas som likvärdiga med svenska kyrkans.

Det har över huvud taget stor betydelse för mig att arbetet är inriktat på konkreta ting. Detta har tidigare uttryckts så, att man fast och konkret skall pröva om man kan komma fram till en lösning som har ett konkret

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Om innebörden av
uttalande i
regeringsdeklara-
tionen om samtal
mellan svenska
kyrkan och staten*

Tisdagen den
7 december 1976

*Om innebörden av
uttalande i
regeringsdeklara-
tionen om samtal
mellan svenska
kyrkan och staten*

innehåll. Det anser jag vara en riktig uppläggning. Åtskilligt av mot-sättningarna i den tidigare debatten berodde på olika tolkningar av vad principförslagen skulle innebära i praktiken. Sådana oklarheter måste und-vikas nu.

Målet för överläggningarna har av staten och kyrkan gemensamt ansetts vara 'att nå fram till samlande lösningar som accepteras av deltagarna och av dem som deltagarna företräder'. Det är ett riktigt mål. Jag vill tillägga att en större förändring av svenska kyrkans ställning i samhället kräver en mycket bred uppslutning.

Beträffande den vidare handläggningssgången har staten och kyrkan enats om att, om överläggningarna leder fram till samlande lösningar, regeringen skall, 'efter sedvanligt remissförfarande och förnyat samråd om resultatet av remissbehandlingen ger anledning därtill, lägga dessa lösningar till grund för förslag till riksdagen och kyrkomötet'. Inte heller mot detta har jag någon invändning.

Ämnet för överläggningarna har preciserats på följande sätt: 'Över-läggningarna skall avse frågan om vilka möjligheter det finns att för-verkliga de grundläggande principer som 1968 års beredning har föreslagit med beaktande av de synpunkter som förts fram i remissyttrandena.'

Av förarbetena har jag sett att orden om remissyttrandena tillagts på kyrkans begäran. Både de grundläggande principerna i beredningens för-slag och synpunkterna i remissyttrandena skall alltså vägas in i över-läggningarna. Jag uppfattar läget så, att det är fråga om en formulering som staten och kyrkan efter ingående överväganden lyckats komma fram till som en gemensam grund för överläggningar. Jag vill inte riva upp detta.

Jag har förstått att mycket och värdefullt arbete har utträttats under de hittillsvarande överläggningarna. Jag har också fått uppfattningen att staten och kyrkan på olika punkter kommit varandra närmare. Mot denna bakgrund har jag kommit fram till att jag inte vill försvåra arbetet med denna viktiga fråga genom att ändra förutsättningarna. Det måste vara ett gemensamt intresse att fullfölja arbetet så att man får se en samlad slutprodukt. Särskilt som målet alltjämt skall vara att finna samlande lösningar anser jag det mindre givande att diskutera förutsättningar och formuleringar.

Jag anser sålunda att vi bör fortsätta det gemensamma arbetet med oförändrade förutsättningar och med oförändrat mål. Min ståndpunkt har jag, som alla förstår, förankrat i regeringen."

Detta, herr talman, är ett direktcitat ur det anförande som jag höll den 29 november, och med det anser jag mig ha besvarat herr Gustafssons interpellation.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommun- och kyrkoministern för svaret på min fråga.

Orsaken till att jag ställt frågan är naturligtvis det förhållandet att

Tisdagen den
7 december 1976

*Om innebörden av
uttalande i
regeringsdeklara-
tionen om samtal
mellan svenska
kyrkan och staten*

regeringsdeklarationen innehåller ett ytterst kortfattat och intetsägande uttalande om den principiellt viktiga frågan om relationerna mellan samhälle och trossamfund. Regeringsdeklarationen nämner inte någonting alls om trossamfundens roll i det svenska samhället utan anger endast att samtalen mellan svenska kyrkan och staten fullföljs.

Min fråga var också betingad av att de tre partier som nu bildar regering vid en interpellationsdebatt här i kammaren den 24 maj 1976 visade upp att de i denna fråga företräder helt motsatta uppfattningar. Jag vill naturligtvis veta vilka eller vilket av partierna som i sammanhållningens intresse var beredda att ge avkall på sin här i juni månad deklarerade uppfattning. Jag finner nu av kyrkoministerns svar att det är centerpartiet och moderata samlingspartiet som lagt sig i frågan, eftersom jag utgår ifrån att kyrkoministerns svar här speglar hela den nya regeringens uppfattning. Jag vill naturligtvis uttala min tillfredsställelse häröver. Folkpartiet har hela tiden företrätt en förnuftig och demokratisk inställning i denna fråga. Det är bra att centerpartiet lagt både sitt nyantagna kyrkopolitiska program och sin tidigare uppfattning i en annan regeringsledamots bekanta papperskorg.

Jag skall inte irritera herr Antonsson med att tala om brutna vallöften utan i stället uttrycka min glädje över att förutsättningarna nu finns för att ett enhälligt beslut snart skall kunna fattas här i riksdagen i enlighet med beredningens grundläggande principförslag. Jag gratulerar de nya trossamfunden till att snart bli fullvärdiga som företrädare för religiösa strömningar i vårt samhälle, och jag gratulerar också centerpartiet och moderata samlingspartiet till den självövertvinne det måste ha inneburit att ge avkall på sin tidigare uppfattning. Verkligheten kräver ibland sina offer.

I ett sammanträde den 29 november 1976 med stat-kyrka-delegationen säger statsrådet Antonsson att vi "fortsätter det gemensamma arbetet med oförändrade mål. Min ståndpunkt har jag, som alla förstår, förankrat i regeringen".

Det är bra att det förhåller sig så. Målet för överläggningarna har jag utförligt redovisat här i kammaren i maj månad i år. Den nuvarande utbildningsministern, Jan-Erik Wikström, gav då på folkpartiets vägnar sin fulla anslutning till den dåvarande regeringens politik på detta område.

Kyrkan och staten har gemensamt formulerat målet för överläggningarna på följande sätt:

"Överläggningarna skall avse frågan om vilka möjligheter det finns att förverkliga de grundläggande principer som 1968 års beredning har föreslagit med beaktande av de synpunkter som förts fram i remissyttrandena."

Att hänsyn skall tas till de över 800 remissyttrandena är en självklarhet. Det vore oanständigt att inte göra det. Men det kanske bör noteras att det övervägande antalet remissinstanser tillstyrkte beredningens principförslag.

Tisdagen den
7 december 1976

*Om innebörden av
uttalande i
regeringsdeklara-
tionen om samtal
mellan svenska
kyrkan och staten*

I en intervju i Dagens Nyheter ger kyrkoministern en något annorlunda beskrivning än i interpellationssvaret. Jag utgår emellertid från att svarets innebörd är den rätta och att det i vart fall är den officiella beskrivningen, och jag lämnar därför intervjun åt sitt öde och håller mig till det officiellt lämnade svaret. Mot den bakgrunden vill jag fråga kyrkoministern om han är medveten om att det svar han nu har lämnat mig de facto innebär upphävande av församlingsstyrelselagen och den beskattningsrätt som kyrkan f. n. åtnjuter.

Herr talman! Jag kan inte annat än uttrycka min uppriktiga tillfredsställelse över kyrkoministerns svar på min fråga och därutöver endast uttala den stillsamma förhoppningen att svarets innebörd skall stå sig debatten ut.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Vi är väl alla medvetna om att den debatt som från början gällt stat-kyrka-relationen under utredningsarbetets gång i stället kommit att gälla frågan om relationen samhälle-trossamfund. Under de år som gått har det ju också skett faktiska förändringar i relationen såväl mellan staten och svenska kyrkan som mellan staten och övriga trossamfund. Som exempel kan för svenska kyrkans del nämnas förändringar beträffande vigselrätten samt bestämmelserna om nattvardsfirandet och för trossamfundens del är för år ökande ekonomiska bidrag från staten. En förändring av relationerna är alltså redan på gång.

Vad som nu är angeläget är att finna former för en mera bestående förändring av relationerna mellan staten å ena sidan och samtliga trossamfund å den andra. Härvidlag råder så långt jag förstår rätt stor enighet om den linje som vi från folkpartiets sida drivit, att svenska kyrkan också i fortsättningen skall beredas möjlighet att fungera som en folkkyrka över hela landet och att den skall ha frihet att fatta beslut i egna angelägenheter.

En svår punkt för svenska kyrkans del är naturligtvis frågan om upp-
börd och ekonomi. Det borde dock inte vara omöjligt att finna en form för statlig hjälp i detta sammanhang som på likvärdiga villkor kan erbjudas alla trossamfund.

F. ö. är jag tacksam för kommunministerns uttalade uppfattning att han önskar fortsätta det gemensamma arbetet under oförändrade förutsättningar och med oförändrat mål.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Också jag vill uttrycka min tillfredsställelse över det svar som kyrkoministern har lämnat, och jag hoppas att arbetet kan bedrivas med all den skyndsamhet som är möjlig, för frågan har ändå om inte legat på riksdagens bord så dock stått i offentlighetens ljus under så många år att det nu är tid att komma fram till en lösning.

När vi förra gången diskuterade frågan här i riksdagen var ju situationen omvänd. Det var alltså riksdagsman Antonsson som frågade statsrådet

Hans Gustafsson, och diskussionsläget var annorlunda än det är i dag. Jag är glad över att det i, om jag så får säga, den regeringsdeklaration som här lämnats i frågan nu redovisas en förändring.

Jag påminde förra gången om att remissinstanserna varit mycket mer positiva än vad som framgått av debatten. Nu har jag begärt ordet för att ytterligare understryka detta förhållande. Jag vill plocka fram ett uttalande av Fria kristna riksmötet i Jönköping i februari i år. Herr talman, jag citerar direkt, därför att jag tycker att det är bra att det kommer till protokollet:

”Fria kristna riksmötet i Jönköping 1976 vill med anledning av statsrådet Hans Gustafssons redogörelse för nuläget i fråga om ändrade relationer mellan staten och Svenska kyrkan understryka de fria trossamfundens anslutning till principerna i 1968 års beredning om stat och kyrka ---.” ”Grunden för detta ställningstagande återfinns i yttrande över beredningens förslag avgivet av Sveriges frikyrkoråds samarbetsnämnd.

FKR uttalar sin tillfredsställelse med att statens relationer till Svenska kyrkan åter upptagits till behandling av direkt berörda parter.

FKR understryker att samhället från religionsfrihetssynpunkt bör inta en positiv neutralitet gentemot trossamfundet och att dessa behandlas likvärdigt men med hänsynstagande till deras särart.

FKR förutsätter liksom statsrådet Gustafsson i sitt anförande inför riksmötet att Svenska kyrkan ges ekonomiska möjligheter till en riksomfattande verksamhet.”

Man skall betrakta detta uttalande som en uppslutning kring de principer som gällde för stat-kyrka-beredningen, principer som jag nu utgår ifrån att även den nuvarande regeringen ställer sig bakom.

För inte så länge sedan uttalade sig Riksförbundet kyrkans ungdom, som med sina ungefär 100 000 medlemmar inte är någon liten organisation. Det gäller alltså de unga inom svenska kyrkan. Uttalandet i denna fråga var mycket kort och har refererats för mig så här. ”Svenska kyrkan som trossamfund tillgodoses bäst genom en skilsmässa mellan kyrka och stat.” Det är således ett mycket klart uttalande för att ungdomen önskar en skilsmässa, som de rakt på sak kallar det.

Herr talman! Inom Broderskapsrörelsen gjorde vi i våras med hjälp av Religionssociologiska institutet en undersökning beträffande olika samhällsfrågor. Vid undersökningen riktade vi oss till 800 pastorer och präster. En fråga gällde relationerna mellan svenska kyrkan och staten och hur man önskade att dessa relationer skulle vara.

De något över 400 prästerna som deltog svarade så här. 34,3 % svarade att kyrkan bör skiljas från staten. Det var alltså den raka frågan. 24,5 % svarade att den nuvarande relationen i stort sett bör bibehållas, och 40,4 % svarade att den nuvarande relationen bör ändras, men att det är angeläget att den svenska kyrkan bevarar någon form av officiell eller legal status.

Man skall lägga märke till att endast 24 % vill ha kvar de nuvarande relationerna. En mycket stor majoritet vill få en ändring till stånd, men hur den ändringen i detalj skall göras säger man ingenting om. Man

Tisdagen den
7 december 1976

*Om innebörden av
uttalande i
regeringsdeklara-
tionen om samtal
mellan svenska
kyrkan och staten*

vill emellertid komma fram till någonting nytt härvidlag. Det är alltså prästerna som har uttalat sig på detta sätt, och det får gälla för vad det kan. Vi har ju som väl är ingen prästkyrka, utan det finns också lekmän. Det är emellertid en stor opinionsbildande grupp som här har uttalat sig.

Herr talman! Jag finner alltså att det fortfarande finns ett mycket starkt stöd för en ändring, vilket jag har velat framhålla i den här debatten.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Med anledning av den debatt som förts vill jag särskilt understryka två saker.

Den första är att företrädarna för svenska kyrkan öppet har förklarat – och det har vi sagt i en gemensam kommuniké – att de har mottagit mitt anförande, som jag här apostroferat, positivt och förklarat sig helt tillfredsställda med det besked som jag lämnade i det. Det är värdefullt att kyrkan uppfattar mitt anförande så. – Regeringen och kyrkan är alltså helt ense om att fullfölja det här viktiga arbetet enligt samma förut-sättningar och riktlinjer som har gällt hittills.

Den andra saken, herr talman, som jag vill betona – med anledning av inte minst herr Gustafssons i Ronneby anförande – är att några ställningstaganden inte har gjorts i sak i någon av de viktiga delfrågor som ingår i detta ömtåliga komplex.

Statens och kyrkans företrädare arbetar alltså vidare – jag vill upprepa det – med att försöka nå fram till ett samlat förslag till lösning. Jag vill betona, herr talman, att först då en sådan helhetsbild föreligger är tiden inne att göra en bedömning. Enligt min mening kan regeringen och kyrkan då göra sin avvägning med hänsyn till det resultat man har nått fram till.

Från den utgångspunkten vill jag, herr talman, säga till herr Gustafsson i Ronneby att följaktligen har inget parti "lagt sig" i den här frågan, som han uttryckte sig.

Herr Gustafsson ställde en direkt fråga till mig om församlingsstyrelselagen och beskattningsrätten. Jag tror att herr Gustafsson och jag är överens på en väsentlig punkt; jag har åtminstone förstått det så i våra tidigare samtal och debatter.

För det första är vi överens om att kyrkan bör ha en möjlighet att utöva vad herr Gustafsson på sin tid kallade en rikstäckande verksamhet. Jag har haft samma mening under alla år – att kyrkan bör ha möjlighet att bedriva verksamhet över hela landet.

För det andra skall kyrkans tjänster stå öppna för alla.

Ställer vi de kraven från samhällets sida, har vi de önskemålen, då har vi också ett visst ansvar för att trygga kyrkans ekonomi. Jag betonar än en gång, för att inget missförstånd skall uppstå när jag sagt detta om att trygga kyrkans ekonomi, att jag hyllar principen om jämställdhet med de fria samfunden. Det kommer väl så småningom att framgå av

budgetpropositionen att vi har en positiv inställning till de fria samskolorna.

Jag vill tillägga att jag, som jag antydde i mitt svar, fäster stor vikt vid det intryck jag har fått av att staten och kyrkan har kommit varandra närmare på olika punkter under de överläggningar som hittills har förts. Det är detta som jag ser som huvudmotiv för att fullfölja arbetet under oförändrade förutsättningar. Det skulle självfallet vara mycket lyckligt för båda parter om man lyckas nå det mål som angetts, nämligen samlade lösningar som accepteras av deltagarna och av dem som deltagarna företräder – dvs. i detta fall representanter för kyrkan och staten. Jag vill inte – det vill jag betona – störa dessa överläggningar med några personliga eller partipolitiska uttalanden i sakfrågan.

Det mål som har uppställts är inte lätt att nå, jag är medveten om det, och vi bör väl alla vara överens om att inte öka svårigheterna. Herr Gustafsson i Ronneby hade en del positiva saker att säga och jag vill gärna uttrycka min förhoppning att även herr Gustafsson i Ronneby och hans parti i fortsättningen skall ge detta arbete sitt stöd. Därmed vill jag än en gång betona att något ställningstagande inte har gjorts. Vi avvaktar en samlad slutprodukt, en samlad lösning.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Nu nödgas jag tyvärr konstatera att de farhågor som låg i den förhoppning jag avslutningsvis framförde i mitt förra anförande, nämligen att kyrkoministerns svar till mig skulle stå sig i debatten ut, bekräftades av kyrkoministern alldeles nyss. Nu säger han att det inte är någon som lagt sig och att vi inte har intagit någon ståndpunkt i frågan. Men kyrkoministern har ändå i sitt svar till mig helt och fullt anslutit sig till målsättningen för de överläggningar som tidigare har förts mellan den förutvarande regeringen och kyrkan. Målet för de överläggningarna är utan tvivel att de skall leda fram till ett förverkligande av beredningens principförslag.

Jag kan hänvisa till att konstitutionsutskottets nuvarande ordförande herr Karl Boo i en överläggning här i kammaren den 25 februari 1976, som fördes i anledning av konstitutionsutskottets betänkande över väckta motioner i stat-kyrka-frågan, tolkade direktiven för de pågående överläggningarna på följande sätt: "Dessa direktiv är ganska snäva – uttrycket är kanske för starkt – men utgångspunkten är stat-kyrka-beredningens förslag, dess intentioner skall förverkligas."

Det är alltså detta den borgerliga regeringen nu skulle ställa upp bakom.

I samma diskussion citerade herr Werner i Malmö ärkebiskopen som vid kyrkomötets öppnande skulle ha sagt att avsikten var att "söka få fram förslag som är förenliga med den principiella ställning som statsmakterna intagit". Det kan, herr kyrkominister, inte råda några delade meningar om vad målet har varit för överläggningarna.

När kyrkoministern helt och fullt ansluter sig till målsättningen för

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Om innebörden av
uttalande i
regeringsdeklara-
tionen om samtal
mellan svenska
kyrkan och staten*

Tisdagen den
7 december 1976

*Om innebörden av
uttalande i
regeringsdeklara-
tionen om samtal
mellan svenska
kyrkan och staten*

dessa överläggningar innebär det de facto att han sluter upp bakom beredningens principförslag.

Jag kan bara beklaga att kyrkoministern inte diskussionen ut ville hålla fast vid den ståndpunkt han intagit i sitt svar till mig. Det hjälper inte att i denna fråga vara allmänt välvillig och säga att vi vill ha likställighet mellan alla trossamfund, om vi inte är beredda att ta konsekvenserna härav och genomföra de ändringar som behövs.

Jag är mycket ledsen över att kyrkoministerns svar i denna fråga inte hade den substans som jag utgick från när det framfördes. Mot svaret som sådant finns inga erinringar att göra, eftersom det innebär en fullständig uppslutning bakom den gamla regeringens inställning i denna fråga. Men i sitt andra anförande har kyrkoministern väsentligt förändrat innebörden av svaret.

Nu säger kyrkoministern att ni på båda håll har kommit överens om att fortsätta att tala med varandra. Men nog har väl herr kyrkoministern ett mål för överläggningarna? Vad är detta mål? Jo, enligt svaret är kyrkoministerns mål samma som det som kyrkan och den gamla regeringen har blivit överens om, dvs. att fullfölja beredningens principförslag. Har kyrkoministern någon annan mening med sitt svar, vore jag mycket tacksam att få veta det.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Jag kan inte undgå intrycket att herr Gustafsson i Ronneby nu spetsar till debatten på ett sätt som jag inte tror att någon av parterna är betjänt av.

Jag framhöll i mitt andra anförande ånyo att målet för överläggningarna mellan stat och kyrka gemensamt angetts vara "att nå fram till samlande lösningar som accepteras av deltagarna och av dem som deltagarna företräder". Det är alltså denna samlande lösning, som å ena sidan kan accepteras av kyrkan och å andra sidan av de statliga representanterna, vilken vi avvaktar. Det är alldeles riktigt, herr Gustafsson, men jag ber herr Gustafsson observera den nyansering som ligger i att man preciserat ämnet för överläggningarna på följande sätt: "Överläggningarna skall avse frågan om vilka möjligheter det finns att förverkliga de grundläggande principer som 1968 års beredning har föreslagit med beaktande av de synpunkter som förts fram i remissyttrandena."

Jag vill således ännu en gång upprepa att inga ställningstaganden har skett. Vi sätter värde på det arbete som hittills har utförts i denna grupp. Först när en sådan helhetsbild föreligger – förhoppningsvis förslag till vad jag kallar samlande lösningar – är tidpunkten inne att göra en bedömning såväl av kyrkan själv som av regeringen och av de politiska partierna.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Kyrkoministern hänvisade till att målet för överläggningarna är att finna samlande lösningar. Ja, men inte på vad som helst,

utan samlande lösningar när det gäller att förverkliga beredningens principförslag med hänsynstagande till remissyttrandena, och det har kyrkoministern i svaret till mig ställt upp på. Jag är mycket tacksam om kyrkoministern inte backar ut från den principiella inställningen, för den betyder i realiteten att det nu i riksdagen föreligger total enighet om hur frågan om kyrka-stat i princip skall lösas. Det vore faktiskt att rekommendera att vi här i riksdagen snart fick möjlighet att ta ställning härtill. Det går ju inte att med läpparna ansluta sig till principen om likvärdighet mellan trossamfunden men inte vara beredd att dra några konsekvenser som leder till det målet. Den enda möjligheten att uppnå målet är att förändra de nuvarande relationerna mellan staten och kyrkan, så att vi får denna likvärdighet. Av skäl som den föregående kyrkoministern och jag tidigare har diskuterat här i kammaren går det inte att ändra de fria samfundens relationer så att de stämmer med kyrkans nuvarande status. Vi kan ju inte ge alla fria trossamfund beskattningsrätt t. ex. Därför återstår bara den vägen. Svaret leder hän till att målet för den nya regeringens arbete är att avskaffa församlingsstyrelselagen och församlingarnas beskattningsrätt, och det ansluter jag mig till. Jag är i hög grad beredd att tillsammans med den nuvarande kyrkoministern medverka till att åstadkomma en sådan lösning.

Om det inte finns någon annan innebörd i svaret på min interpellation än att allting nu är fritt och öppet är det ungefär som goddag – yxskaft. Nog ligger det väl en mening i svaret att ni skall förverkliga det som har varit avsikten.

Får jag också fråga kyrkoministern, som vid flera tillfällen har refererat till sitt anförande inför stat-kyrka-delegationen den 29 november 1976, vad han menar med följande mening i avslutningen av sitt anförande:

”På den statliga sidan kommer formerna för regeringspartiernas medverkan i det fortsatta utredningsarbetet att ytterligare överbägas.”

Jag skulle vara tacksam om kyrkoministern ville tala om vad innebörden i det är.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Jag tror att det med tanke på den framtida debatten i denna fråga skulle vara helt fel av mig att stå här och säga att jag skall föreslå att församlingsstyrelselagen skall avskaffas, att församlingarnas beskattningsrätt skall avskaffas, när jag så tydligt, herr Gustafsson, har uttryckt mitt och regeringens intresse att få en samlad slutprodukt, att nå fram till samlande lösningar och att därefter tiden är mogen för såväl regeringen som övriga politiska partier och kyrkan att göra bedömningen huruvida detta är en acceptabel framtidslösning.

Jag tror det ligger i vårt gemensamma intresse att icke försämrå dessa förutsättningar för arbetet genom att spetsa till debatten.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag kan ha viss förståelse för att kyrkoministern här inte vill ta ställning och säga att han vill att vi skall avskaffa församlingsstyrelselagen och beskattningsrätten för församlingarna. Men får jag då fråga statsrådet om han är villig att deklarerat att målet för de gemensamma samtalen är att försöka uppnå bred enighet om att förverkliga stat-kyrka-beredningens grundläggande principförslag?

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Jag vill bara göra det väsentliga tillägget att förutsättningarna för överläggningarna är de som herr Gustafsson i Ronneby delvis har angivit. Men till detta är tillagt att man vid överläggningarna också skall väga in remissyttrandenas innehåll, och det är på den grundvalen som överläggningarna vilar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om folkrörelsernas verksamhet

Herr kommunministern ANTONSSON erhöll ordet för att besvara herr *Gustafssons* i Ronneby (s) den 10 november anmälda interpellation, 1976/77:38, och anförde:

Herr talman! Herr Gustafsson i Ronneby har frågat mig om regeringens syn på folkrörelsernas roll i samhället. Med anledning härav vill jag åberopa det anförande som jag höll den 17 november 1976 inför arbetsgruppen för folkrörelsefrågor, vilken är knuten till kommundepartementet sedan drygt ett år tillbaka.

I det sammanhanget poängterade jag den stora betydelse folkrörelserna har i det svenska samhället. Flera av dagens aktiva politiker har sina rötter i olika folkrörelser. Folkrörelserna har spelat en stor och banbrytande roll när det gäller demokratisk fostran och förståelse för demokratins arbetssätt. De har också själva fungerat i demokratin genom sitt arbete för att skapa opinioner på vitt skilda områden. Många människor har genom folkrörelserna fått möjligheter till en positiv fritid i samverkan med andra. Det här är värdefulla inslag i vår demokrati som måste få möjlighet att utvecklas vidare. Folkrörelserna har mycket att ge också i framtiden. Det är därför angeläget att folkrörelserna ges goda arbetsförutsättningar. Det kan naturligtvis ske på många olika sätt, och samhället ger redan i dag stöd till många av folkrörelsernas verksamheter.

Förhållandet mellan samhället och folkrörelserna är i dag öppet och präglas av ömsesidig förståelse. Samtidigt är det angeläget att markera folkrörelsernas frihet. Samhället bör inte ålägga folkrörelserna uppgifter och inte heller styra deras interna arbete. Det finns anledning att markera den inställningen, eftersom den bör vara utgångspunkten för diskussionen om folkrörelsernas villkor. Detta synsätt har såvitt jag har förstått också

legat till grund för den tidigare regeringens diskussioner i de här frågorna.

Det arbete som bedrivs inom kommundepartementet angående relationerna mellan samhället och folkrörelserna är enligt min mening värdefullt. Liksom min företrädare är jag väl medveten om att detta är ett utomordentligt svårt arbete, eftersom det berör så många olika samhällsfrågor. Men jag anser att det är betydelsefullt att få till stånd en översyn av folkrörelsernas arbetsförutsättningar med sikte på att dessa skall kunna förbättras.

Jag har tagit del av de problemområden, som hade diskuterats fram när översynsarbetet inom kommundepartementet inleddes. Enligt min uppfattning är dessa områden väl lämpade att ha som utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

Innebörden av denna redogörelse för mitt anförande den 17 november i år är att regeringen har en positiv syn på folkrörelserna i samhället och att vi är beredda att fullfölja det arbete angående relationerna mellan samhället och folkrörelserna som har inletts av den tidigare regeringen. Inte några konkreta åtgärder som planerats har avförts från dagordningen. Vår förhoppning är att översynsarbetet, som bedrivs på folkrörelsernas egna villkor, fortlöpande skall aktualisera nya åtgärder som kan förbättra folkrörelsernas arbetsförutsättningar.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunministern för det svar han givit på min interpellation om folkrörelsernas roll i samhället. Det är glädjande att vi tycks ha så likartade uppfattningar om folkrörelsernas betydelsefulla roll i den svenska demokratin.

Ändå måste jag tyvärr konstatera att det alltjämt finns flera frågetecken kvar när det gäller den nuvarande regeringens hållning till folkrörelserna. Vid olika tillfällen har de övriga partierna i regeringen gjort uttalanden som inte visar någon större förståelse för folkrörelsernas problem. I den regeringsförklaring som den nuvarande regeringen lämnade till riksdagen tas ett stort antal frågor upp som regeringen bedömer som viktiga, både på kort och på lång sikt. Där anges exempelvis strävan att åstadkomma närdemokrati, fördjupa den kommunala demokratin och reformera arbetslivet i syfte att fördjupa arbetsdemokratin. I inget av dessa eller andra sammanhang nämns folkrörelserna, den verksamhet de bedriver eller de bidrag de kan lämna till strävandena att befästa och fördjupa demokratin på samhällslivets olika områden. Om det nu är som kommunministern säger, att den nya regeringen hyser så starka känslor för folkrörelserna, varför hade då inte herr Antonsson i det digra dokument som regeringsdeklarationen utgör ägnat en rad åt folkrörelserna?

Men den frågan är nödvändig att ställa också av andra skäl. Den socialdemokratiska regeringen inte bara insåg folkrörelsernas betydelse, utan den var också klar över att de långtgående samhällsförändringarna i hög grad har ändrat förutsättningarna för folkrörelsernas utveckling och verksamhet. På folkrörelsernas egen önskan och i ett nära samarbete

med dem tog därför den förutvarande regeringen upp folkrörelsefrågorna på bred bas i syfte att åstadkomma en kartläggning och översyn. Den socialdemokratiska regeringens initiativ fick ett mycket positivt mottagande inom hela folkrörelsevärlden och väckte förhoppningar om konkreta samhällsåtgärder i syfte att stärka folkrörelserna, befästa deras fria ställning och vidga deras verksamhetsmöjligheter.

Det är naturligt att folkrörelsernas representanter efter regeringsskiftet oroligt har frågat sig, om den nya regeringen har för avsikt att infria dessa förhoppningar. Oron på folkrörelsesidan beträffande regeringens avsikter är befogad. Man visste var man hade den gamla regeringen. Däremot vet man att enskilda, framskjutna medlemmar av den borgerliga regeringen före regeringstillträdet gett till känna åsikter och avsikter som står i klar strid med de uppfattningar som folkrörelserna företräder.

Moderata samlingspartiets partimotion 1975/76:1979 har, med Gösta Bohman i spetsen, undertecknats av inte mindre än fyra ledamöter av den nuvarande regeringen. I den motionen sägs det bl. a.:

”Om de s. k. folkrörelserna gör anspråk på en allt betydelsefullare plats i samhället, får de också acceptera att deras interna organisation och demokratiska integritet måste följa av samhällets givna regler.”

I motionen hänvisas till att vissa andra länder har grundläggande lagregler om ideella föreningar och lagstiftning till skydd för medlemmar av fackliga organisationer. Därefter anför följande: ”Ett sådant skydd torde förutsätta lagreglering av bl. a. den interna beslutsprocessen, överklagandemöjligheter etc. Enligt vår mening bör man pröva möjligheten av en ramlagstiftning, vilken reglerar de ideella föreningarnas roll i Sverige.”

De formuleringar jag här återgett ur en partimotion, avgiven i riksdagen för mindre än ett år sedan, lämnar inget tvivel kvar. Moderata samlingspartiet vill lagstiftningsvägen ingripa för att beskära folkrörelsernas frihet och självständighet. Deras rätt att på eget ansvar bestämma om regelsystem, ansvarsförhållanden och arbetsformer skulle inte längre vara självklar. Ansvaret för folkrörelsernas interna beslutsprocess skulle med en lagreglering flyttas från folkrörelserna till riksdagen, och därmed skulle den viktigaste och helt avgörande förutsättningen för våra fria folkrörelser försvinna. Med anledning av att kommunministern nu har ansvaret för regeringens samlade folkrörelsepolitik vill jag därför fråga, om han tar avstånd från de tankegångar som framkom i den moderata motionen.

En annan fråga reser sig med anledning av att Per Ahlmark, som nu är vice statsminister, tidigare deltagit mycket aktivt i debatten om folkrörelsernas ställning i samhället. Uppbackad av en massiv liberal pressopinion gjorde herr Ahlmark allt för att misstänkliggöra socialdemokratiens avsikter med folkrörelsesatsningen. En artikel signerad av herr Ahlmark den 23 juni förra året hade den hänfulla rubriken ”Skall ABF ta över Sverige?” Där ställde herr Ahlmark med anledning av regeringens folkrörelseinitiativ frågan, om folkrörelserna i Sverige skulle förvandlas till redskap för socialdemokratisk maktutövning. Han fortsatte: ”Man öns-

skar förvandla socialdemokratien till bitar av den statliga och kommunala förvaltningen. Det vill man göra i former som försvagar andra organisationer och i praktiken radikalt minskar folkrörelsernas självständighet.”

Det är möjligt att det omfattande stöd som den gamla regeringen fick av folkrörelserna för sitt initiativ har fått herr Ahlmark att lugna sig något, men är det så troligt att en person, som bara för ett år sedan hade så liten kännedom om vardagsproblemen i folkrörelserna, i dag är beredd till en helhjärtad satsning på dem inom kanslihuset och inom det inledda folkrörelsearbetet – och detta efter, exakt samma riktlinjer som dem som vi drog upp för folkrörelsearbetet?

Kommunministerns svar på min fråga är enligt min mening positivt. Jag har heller inte någon anledning att betvivla statsrådet Antonssons intresse för dessa frågor, eftersom jag vet att han liksom jag själv har vuxit upp inom folkrörelserna. Men den fråga jag ställt gäller regeringens samlade folkrörelsepolitik. På den punkten är det naturligt att man kan sätta frågetecken. Därför vore det välgörande om kommunministern förklarade varför inte folkrörelserna alls omnämns i regeringsdeklarationen. Det vore också angeläget för tilltron till regeringens folkrörelsearbete om kommunministern ville ta avstånd från de negativa åsikter i folkrörelsefrågan som så sent som för ett år sedan framkom från flera av regeringskollegerna.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Ordet folkrörelse har ju blivit något av ett honnörsord och har använts flitigt i den mer än ett år långa, intensiva folkrörelsedebatten. Jag vill påstå att det också rått en stor förbistring kring detta uttryck.

Debatten drogs i gång då ett av våra politiska ungdomsförbund hade en kampanj i folkrörelsefrågan och tog upp frågan om vad vi skall ha våra folkrörelser till i framtiden. Förra sommaren sköt debatten extra fart, när dåvarande statsministern Palme höll ett uppmärksammat tal i Kalmar. Några dagar därefter var folkpartiledaren i Örebro och talade på samma tema. Ytterligare någon vecka senare höll dåvarande kommunministern Gustafsson ett tal i samma ämne. Efter detta förekom en mycket kraftig och intensiv debatt.

Jag upplevde att den debatt som då fördes var mycket positiv eftersom debatten breddades. Den var snäv från början därför att man kanske tolkade det hela alltför mycket från egna utgångspunkter. Därför tror jag den var mycket nyttig för politikerna. Men det var också nyttigt för folkrörelserna själva att vara med om den här debatten.

Vad är då en folkrörelse? Det finns de som påstår att all organisationsbildning är folkrörelse, och mot den uppfattningen invänder jag. Våra folkrörelser är väldigt olika, men lika på det sättet att de har fötts i opposition mot rådande förhållanden i samhället. De är lika i det avseendet att de bär på en vision om ett bättre samhälle, grundat på den

Tisdagen den
7 december 1976

*Om folkrörelsernas
verksamhet*

idé som förenar och bär rörelsen. De är lika på det sättet att de är frivilliga, att de är landsomfattande och att de engagerar och aktiverar sina medlemmar.

Att de har fötts i en opposition mot gängse konventioner och mot överheten kan vi finna om vi ser på våra traditionella folkrörelser. De fackliga startade kampen mot de oanständiga löne- och anställningsvillkor som rådde då. Kooperationen gick fram emot felaktig prissättning och brist på konsumtionsvaror. Frikyrkorörelsen växte fram som protest mot konventikelplakatet och förde fram krav på frihet att läsa och tolka Bibeln. Nykterhetsrörelsen var en aktion mot det ohämmade superiet och de sociala missförhållandena. Våra många folkbildningsorganisationer växte ju till stor del fram ur dessa grupper som jag har nämnt.

En fråga som också ställdes ofta i debatten var: Vad skall vi ha våra folkrörelser till i framtiden? Jag tycker att vår kommunminister här i dag har gett ett bra svar, när han betonar kravet på frihet för våra folkrörelser, frihet att forma både sin arbetsmetodik och sina egna krav. Folkrörelsen är – och jag tror att den måste vara – något av en ständig proteströrelse. Därför ser jag det som något mycket främmande att man ibland i debatten har fört in sådana tankegångar som att folkrörelserna skulle bli en del av vår statsapparat. Det hindrar i och för sig inte förtroendefulla samtal mellan statsmakt, myndigheter, kommunorgan och folkrörelser – både på riksplan och på lokal nivå.

Kommunministern säger i sitt svar att förhållandet mellan samhället och folkrörelserna i dag är öppet och präglas av ömsesidig förståelse, och så nämner han just vad jag framhöll här, nämligen nödvändigheten av folkrörelsernas framtida frihet. Jag tycker att den delen av svaret är mycket bra. Regeringens positiva syn på folkrörelserna understryks också senare i svaret. Jag skulle ändå vilja skjuta in ett litet moment, där jag tror att även det här svaret har sin begränsning.

Kommunministern nämner hur vi skall bemöta våra nuvarande folkrörelser men diskuterar inte det som jag upplever vara huvudfrågan när vi har kommit så här långt, nämligen hur vi skall finna arbetsformer för de nya folkrörelser som redan existerar och som kan uppstå i framtiden. Min följdfråga blir, om jag får ställa en sådan: Är regeringen beredd att också överväga arbetsformer för nya folkrörelser som kan uppstå i framtiden?

Jag tror att det är en viktig följdfråga som inte får tappas bort när vi diskuterar hur vi skall få ett riktigt och för våra folkrörelser och vårt samhälle positivt utbyte av de samtal och överläggningar som redan nu pågår inom kommundepartementet.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Låt mig börja med att ge ett kortfattat svar på herr Jons-sons i Alingsås fråga, hur vi kommer att ställa oss till eventuella nya folkrörelser som kan växa upp.

I en fri demokrati är naturligtvis bildandet av nya folkrörelser en rättighet som vi ser positivt på. Jag behöver inte, eftersom jag gjort det i svaret, utveckla vad folkrörelserna betyder för vitaliteten hos vår demokrati på alla nivåer i samhället – inte minst på den kommunala nivån. Därför är det klart att om det tillkommer nya folkrörelser bör de i princip – om de har denna positiva inriktning – behandlas så som samhället behandlar de nu existerande folkrörelserna, dvs. man bör ge dem det stöd och de handtag som kan behövas ekonomiskt och på annat sätt.

Till herr Gustafsson i Ronneby vill jag säga att vi har ju båda växt upp i folkrörelser. Jag har för egen del sedan jag var 17 år deltagit i folkrörelsearbete av olika slag. Jag känner till herr Gustafssons bakgrund och vet också att våra ideologiska aspekter i denna fråga måste sammanfalla.

Men jag måste tillägga – jag är smått ledsen att behöva göra det – att herr Gustafssons i Ronneby debatteknik är något egendomlig. Först förklarade han sig helt nöjd med mitt svar efter att ha ställt sin fråga till mig, och det är formellt riktigt eftersom jag är närmast ansvarig på detta område, men sedan använde han sitt tack för svaret till att angripa två andra partier. Jag tycker att den debattekniken borde vara min gamle saklige vän herr Gustafsson i Ronneby ganska främmande; det måste jag tillåta mig att säga.

Herr Gustafsson i Ronneby är nöjd med mitt svar men han vill ha regeringens bedömning av folkrörelsepolitiken. Låt mig säga att det svar jag avgett avspeglar ord för ord regeringens bedömning. Herr Gustafsson, som nyss har varit departementschef, vet att ett interpellationssvar ges icke annat än till formen av ett enskilt statsråd. Detta interpellationssvar har liksom alla andra sådana ärenden varit på delning, som det heter, i departementen. Jag kan försäkra herr Gustafsson i Ronneby att icke en stavelse har föreslagits ändrad av någon departementschef.

Sedan säger herr Gustafsson: Oron på folkrörelsesidan är befogad. Då måste jag fråga: Vad är det för oro? Jag har nyss sammanträffat med en bred församling av folkrörelserepresentanter, ett drygt 35-tal, hållit ett anförande där jag har angett målsättningar som stämmer överens med dem som herr Gustafsson själv hade dragit upp som departementschef. Ingen enda av företrädarna för dessa 35 folkrörelser gav vid det sammanträdet uttryck för oro. Om det finns någon grund för herr Gustafssons påstående, borde väl folkrörelseföreträdarna rimligen ha begagnat detta tillfälle, när de för första gången träffade den nya regeringen, till att uttrycka farhågor eller kritiska synpunkter.

Jag vill inte skärpa debatten, men jag har varit tvungen att säga detta med hänsyn till den debatteknik som herr Gustafsson använder.

Tisdagen den
7 december 1976

*Om folkrörelsernas
verksamhet*

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Kommunministern säger att det är en underlig debattteknik att ställa en fråga till honom och sedan angripa två andra partier. Jag har inte angripit två andra partier. Jag har frågat om kommunministern vill ta avstånd från den uppfattning som fyra andra regeringsledamöter så sent som för ett år sedan framförde i en motion till riksdagen. Jag har inte angripit partier.

Det är klart att den som har intresse för folkrörelserna känner en viss oro över att fyra ledamöter som skrivit på en sådan motion nu handlägger viktiga folkrörelsefrågor i departementen. En av undertecknarna är Britt Mogård, som i sin egenskap av biträdande utbildningsminister har att handlägga alla ungdomsorganisationernas viktiga frågor. Det är väl ingen underlig debattteknik att vi ställer oss frågande till att fyra regeringsledamöter på ett halvår helt och hållet ändrat sin tidigare i en motion deklarerade uppfattning och intar en principiellt helt annan ståndpunkt. De ställer nu upp bakom den gamla regeringens folkrörelsepolitik, som de rest land och rike runt och kritiserat.

Detsamma är förhållandet med vice statsministern Ahlmark, som i artiklar och föredrag ägnat sig åt att misstänkliggöra den gamla regeringens folkrörelsesatsning. Nu stiger han så att säga genom kommunministerns uttalande fram och redovisar en motsatt uppfattning. Därigenom säger han att den förutvarande regeringens folkrörelsepolitik är så bra att han nu helhjärtat vill ställa upp på den och förverkliga den. Är det verkligen underligt, kommunministern, när vi frågar oss om det finns en helhjärtad uppslutning kring detta – inte bara kring papperet utan i själ och hjärta? Har denna månad i kanslihuset uppenbarat för fyra moderater och vice statsministern att den förutvarande regeringens folkrörelsepolitik var så utomordentligt föredömlig att de nu alla kan ställa sig bakom den? Det är den enkla frågan.

Beträffande oron från folkrörelsernas sida vill jag säga att min interpellation skrevs före sammanträdet mellan den nuvarande kommunministern och folkrörelsernas delegation. Varken de eller jag visste vid den tidpunkten vilken inställning som skulle redovisas av kommunministern.

Herr kommunministern ANTONSSON:

Herr talman! Låt mig, herr talman, ännu en gång – för att inget missförstånd skall kvarstå – slå fast att det som gäller beträffande regeringens principiella och allmänna inställning till folkrörelserna och uppskattning av dem är vad som är angivet i mitt svar. Det finns ingen anledning för mig att diskutera vad fyra ledamöter eventuellt har sagt. Den diskussionen gäller dokument som jag inte har framför mig, låt vara att jag naturligtvis litar på att herr Gustafsson har läst dem och återgivit dem korrekt.

Men låt mig betona att om dessa fyra ledamöter hade en så negativ syn på folkrörelserna som herr Gustafsson här angivit, borde väl dessa fyra ledamöter, som liksom regeringens övriga medlemmar har haft till-

gång till mitt svar, ha reagerat och sagt: Detta går vi inte med på! Jag kan inte minnas att en enda stavelse ändrades efter interpellationssvarets delning i regeringskretsen.

Jag vet att den gamla regeringens folkrörelsepolitik var positiv. Socialdemokratin och det parti som jag företräder har där kunnat mötas på de allra flesta punkterna. Om det inte kommer att mötas med den gamla repliken om överbudspolitik kan jag säga att vi från centern har visat vårt intresse på många sätt, inte minst ekonomiskt när det gällt anslag till samlingslokaler och stöd till verksamheten. Vi har stått minst lika långt framme i den frontlinjen som den gamla regeringen har gjort.

Herr GUSTAFSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag kan gärna instämma i vad kommunministern sade om att vi har haft en gemensam syn på dessa frågor. Jag hade heller inte något behov av att interpellera herr Antonsson om hans eller centerpartiets inställning till folkrörelserna. Men jag har känt ett starkt behov att fråga honom om den nya regeringens inställning.

Jag tror att herr Antonsson kan utgå från att jag citerar rätt ur motionen. Skulle det vara något fel beror det på ett misstag.

Nu säger kommunministern: "Det är väl underligt om dessa fyra ledamöter har skrivit under den här motionen och inte reagerat genom att ändra ett enda ord i interpellationssvaret." Det är precis vad jag har tyckt: Det är hemskt underligt att de för tre kvarts år sedan kunde skriva under en sådan motion som den jag redovisade och att vice statsministern Ahlmark skrev artiklar för att misstänkliggöra regeringens folkrörelsesatsning, för att sedan efter en eller två månader i kanslihuset totalt svänga om och komma underfund med hur utomordentligt förträfflig vår folkrörelsepolitik var.

Då är det inte orimligt om jag frågar: Det är väl säkert nu att de alla är överens om att den gamla regeringens folkrörelsepolitik var så fördelaktig? Är detta säkert så är det all right; det är bra att folk ändrar sig, och då har regeringsskiftet i alla fall varit till nytta på en punkt.

Herr WEINEHALL (c):

Herr talman! Jag vill bara ge några synpunkter i den aktuella diskussionen. Det har ju under debatten framkommit att överensstämmelsen i fråga om hur folkrörelseproblemen i framtiden skall handläggas är ganska stor mellan regeringen och socialdemokraterna.

Jag tillhör också dem som har vuxit upp i en folkrörelse, i center rörelsen. Jag vill speciellt betona vikten av folkrörelsearbetet för att ge ungdomar möjlighet till ett politiskt engagemang.

De svenska folkrörelsernas ställning vad gäller ungdomsorganisationerna är sedd i ett internationellt perspektiv ganska enastående i Europa. Jag tror inte det finns något annat land i Europa som har så starka politiska ungdomsförbund. Och jag menar att det är av utomordentligt stort värde för den politiska debatten i landet. Kommunministern sade i ett av sina

inlägg att många av dem som nu sitter på framträdande poster i regering och riksdag har sitt ursprung i de politiska ungdomsorganisationerna. Det är ett helt riktigt konstaterande.

Frågan är hur vi för framtiden skall kunna befästa folkrörelsernas ställning.

Jag vill här först säga att jag tror att de nya folkrörelserna – miljögrupperna, för att ta ett exempel – har en enastående kraft som gör att de kan utvecklas av egen styrka. Problemet är hur vi ifrån samhällets sida skall kunna möjliggöra en positiv utveckling för många av de folkrörelser som kanske stelnat i sin verksamhet eller råkat ut för en obarmhärtig samhällsförändring som försvårat folkrörelsearbetet.

Jag vill i det sammanhanget återgå till de politiska ungdomsorganisationernas arbete. Jag upplever det så att de kommersiella krafterna i samhället har bidragit till en försämring av situationen för folkrörelserna och att det speciellt är de organisationer som jag talar om som har fått problem. De har problem att rekrytera ungdomar i många sammanhang. Det kan vara svårt för de politiska folkrörelser som arbetar bland ungdomarna att kunna bedriva aktivitet och att ha resurser att presentera ett alternativ till det utbud som de kommersiella krafterna erbjuder. Därför krävs det att samhället ägnar de här organisationernas problem speciellt intresse.

Jag hoppas att vi i den fortsatta folkrörelsedebatten skall komma fram till konkreta vägar för att kunna stärka de här organisationernas möjligheter att jobba. Här gäller det ju ytterst, som så många sagt före mig, hur vi skall kunna vitalisera det politiska arbetet. Om vi inte lyckas stimulera till en mycket bred aktivitet i de verksamma ungdomsorganisationerna kommer vi att få problem i framtiden under mycket lång tid.

Herr talman! Det är inte så att jag upplever några direkt akuta problem. Jag har velat peka på den tendens som finns, att de politiska ungdomsorganisationerna i vissa stycken har stora problem. Min förhoppning är att det folkrörelsearbete som bedrivs bl. a. genom referensgruppen för folkrörelsefrågor skall inriktas också på att med ytterligare ekonomiska resurser understödja de politiska ungdomsorganisationernas arbete.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om den politiska och fackliga verksamheten vid militära förband

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Om den politiska
och fackliga
verksamheten vid
militära förband*

Herr försvarsministern KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara herr Söderqvists (vpk) den 8 november anmälda interpellation, 1976/77:33, och anförde:

Herr talman! Herr Söderqvist har frågat mig om jag anser att den ökade aktiviteten och demokratiseringen på förbanden bör mötas med sådana åtgärder som redovisats i en rapport kallad Höstöversikt angående värnpliktskrav 76/77. Vidare har herr Söderqvist frågat vilka åtgärder jag tänker vidta med anledning av det inträffade.

Det är naturligt och riktigt att utvecklingen i samhället mot ökat medinflytande osv. slår igenom även inom försvaret och bland de värnpliktiga. I vissa avseenden har försvarsmakten f. ö. varit föregångare. Så länge de värnpliktigas aktivitet inom detta område tjänar syftet att förbättra utbildningsförhållandena och arbetsmiljön och därigenom bidrar till ett bättre och effektivare försvar finns det därför enligt min mening all anledning att se positivt på detta. I våra gemensamma strävanden att förbättra de värnpliktigas situation får vi emellertid inte glömma värnpliktsutbildningens allvarliga bakgrund – att göra försvaret så berett för kriget att det verkar fredsbevarande.

Vi måste alltså enligt min mening i samarbete mellan de olika personalkategorierna inom försvaret försöka förbättra de värnpliktigas situation och samtidigt skapa ett effektivare försvar. Flera av de åtgärder som redovisas i den nämnda rapporten främjar inte ett sådant samarbete. Författarnas sätt att uttrycka sig på en del ställen i rapporten speglar också en syn på de värnpliktiga och deras verksamhet som jag inte kan dela.

Jag är sålunda allmänt kritisk mot rapporten men måste samtidigt konstatera – när jag nu har läst den i sin helhet – att en del förslag kan vara värda att överväga.

Rapporten ger uttryck för författarnas uppfattningar. Jag kan naturligtvis inte – och vill inte – hindra någon från att uttala sin mening om förhållandena inom försvaret. Det gäller såväl för representanter för myndigheterna, de anställda och de värnpliktiga som för enskilda. Det är en annan sak att beslut om vilka åtgärder som skall vidtas fattas av myndigheter, regering och riksdag.

Enligt min mening bör utredningar etc. som berör de värnpliktigas situation ledas av regeringen. Inom försvarsdepartementet följer vi därför med uppmärksamhet dessa frågor och överväger noga och i olika former vilka åtgärder som bör vidtas. Jag har inhämtat att överbefälhavarens uppdrag till rapportens författare upphör vid årsskiftet. Några särskilda åtgärder från min sida finner jag därför inte påkallade.

Tisdagen den
7 december 1976

*Om den politiska
och fackliga
verksamheten vid
militära förband*

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret, vilket mot bakgrund av vad som står i Höstöversikt angående värnpliktskrav 76/77 är mycket magert. Jag noterar försvarsministerns kritiska synpunkter. En annan inställning är ju också politiskt omöjlig och skulle ha varit en sensation. Det som står i denna rapport på 19 sidor är nämligen så anmärkningsvärt och ger uttryck för sådana värderingar att ett avståndstagande är den enda rimliga reaktionen. Jag skall ta upp några punkter, som jag tycker att försvarsministern har gått förbi alltför lättvindigt.

Det gäller för det första själva formen för detta arbete. Här har ÖB genom muntliga direktiv satt i gång en arbetsgrupp för att utreda viktiga sociala och ekonomiska problem inom försvaret. Arbetet startade 1974. I direktiven hette det: "Ni skall upptäcka och ta tag i problem och föreslå vad som skall göras åt dem – tänka åt oss andra." Sedan dess har arbetsgruppen utarbetat och överlämnat rapporter angående sjukvård, rättsvård, arbetstid, arbetsmiljö, ekonomi och mellanölsproblem samt den nu föreliggande höstöversikten.

Ingen av dessa rapporter har diarieförts eller registrerats på något annat sätt. ÖB förnekade också först all kännedom om saken, men när bevisningen blev för stark, sade han att det var arbetspapper som han kastat i papperskorgen. Ett beklämmande uppträdande! Det kan också ifrågasättas om inte förfarandet strider mot offentlighetsprincipen, och jag vill gärna höra försvarsministerns uppfattning i denna fråga.

Det gäller för det andra själva grundsynen i dokumentet, där också försvarsministern föreslås få spela en viss roll. Inställningen är att aktiviteter från soldaterna för att förbättra sina tjänstgöringsförhållanden skall motarbetas på alla plan. De värnpliktigas "arbetsformer" skall kartläggas. För att förekomma aktioner bör det göras "ett förhandsutspel" för att "ta vind ur seglen". Det är i detta sammanhang försvarsministern kommer in; jag återkommer till det. Vidare är det viktigt enligt rapporten att soldaterna inte får tillskriva sig "seger i alla sammanhang", utan ledningen bör se till att få "sista ordet". För att möjliggöra detta bör man ha "incidentrapportering" och följa upp värnpliktsarbetet med någon form av "krigsdagbok" på förbanden.

Allt det här vittnar om en inställning till medansvar och medinflytande som är djupt odemokratisk. Personligen är jag inte förvånad, men jag trodde att vi 1976 skulle ha kommit fram till en annan syn på dessa frågor än vad som gällde på 1940- och 1950-talen.

För det tredje vill jag ta upp det som jag anser vara det mest anmärkningsvärda i dokumentet, den politiskt-fackliga aspekten. På s. 3, i en grundläggande analys av politiskt och fackligt arbete på förbanden, sägs det: "För att ge en vägledande syn borde CFöD" – därmed menas chefen för försvarsdepartementet – "dekretera att försvaret är en 'arbetsplats' som vilken annan från politisk synpunkt och att försvarspolitik (och annan politik i och om samhället) avgörs i den politiska världen (i vilket sammanhang det vore angenämt om han knäsatte ut-

trycket 'vårt väpnade försvar' för att undkomma det 'fula' ordet militär)."

Av det här kan jag inte förstå annat än att man menar att politiska diskussioner inte bör få förekomma. Den bestämmelsen fanns i det gamla tjänstgöringsreglementet. Jag vet inte hur det är nu, men det kanske försvarsministern vet. Jag skulle i så fall vara tacksam att få höra hur det ligger till.

Om det fackliga arbetet sägs på s. 5 i rapporten att försvarsledningen saknar "en politisk grundsyn för försvarets fackproblem utvecklingsmässigt (icke endast de värnpliktiga)". Detta är mycket intressant. Vilka andra kategorier avses? Är det de försvarsanställdas organisationer man menar? Vad säger i så fall befäl och civilanställda av olika slag? Vidare heter det: "ÖB framlägger kravet om en politisk grundsyn för CFöD (regeringen)." Den grundsynen bör sedan släppas lös av försvarsministern så snart som möjligt. Vad menas med detta?

Nu kan man naturligtvis säga, och det har ÖB gjort och även försvarsministern i interpellationssvaret, att detta är författarnas synpunkter som de själva får stå för. Men det är en avsevärd skillnad på uppfattningar som framförs av enskilda personer och rekommendationer i ett beställningsarbete utfört av högre tjänstemän som i årtal har stått ÖB och försvarsledningen nära. Jag vill därför fråga försvarsministern vad han anser om de synpunkter på fackligt-politiskt arbete som framförs på s. 5 i rapporten.

Jag tar inte upp den andra halvan av rapporten som handlar om sociala och psykologiska problem. Där finns motsvarande värderingar, som jag anser vara kränkande för våra unga män som gör sin värnplikt i försvaret. Den går i samma anda och samma stil som de citat jag här har föredragit.

Som jag sade inledningsvis är rapporten ett mycket anmärkningsvärt aktstycke, och jag tycker inte att man kan vara nöjd med att överbefälhavaren, som försvarsministern säger i interpellationssvaret, har skilt dessa två tjänstemän från uppdraget, utan den här saken bör utredas ytterligare.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Herr Söderqvist menade att jag hade gått förbi vissa saker i rapporten alltför lättvindigt. Att jag inte tog upp de olika detaljerna beror helt enkelt på, som jag sagt i mitt interpellationssvar, att jag inte alls står bakom de tankegångar som finns redovisade i rapporten, även om jag samtidigt framhöll att det finns förslag i rapporten som är värda att beakta.

Jag kan ge några exempel på det positiva i rapporten. Där finns ett förslag angående förenkling av de värnpliktigas resor som jag menar är värd att pröva, och jag menar också att det avsnitt i rapporten som gäller de sociala förmånerna för samboende också kan vara värt att pröva.

I övrigt måste jag säga att detta aktstycke till sin huvudsakliga grundton är mig helt främmande. Därför finner jag ingen anledning att avge något närmare omdöme om detaljerna. Jag har konstaterat att detta uppdrag

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Om den politiska
och fackliga
verksamheten vid
militära förband*

Tisdagen den
7 december 1976

*Om den politiska
och fackliga
verksamheten vid
militära förband*

tydligt utdelats från ÖB efter samråd med den tidigare försvarsministern. I och med att jag har fått veta att uppdraget automatiskt upphör vid årsskiftet, finner jag ingen anledning vidta någon vidare åtgärd.

Jag har också anfört att sådana här policyfrågor i fortsättningen skall ledas från regeringen. Jag anser att problem av den arten hela tiden skall behandlas på ett sådant sätt att man kan utkräva ett ansvar från en instans som har politiskt ansvar.

Jag skall sedan svara på några av de detaljfrågor herr Söderqvist tog upp. Han påpekade att rapporten inte diarieförts och ifrågasatte om inte detta strider mot offentlighetsprincipen. Jag vill hävda att det rör sig om arbetspapper. I och med att utredarna haft detta uppdrag av ÖB måste man klassa rapporten som handlingar av den naturen, och då behöver den inte diarieföras. Jag kan väl därutöver säga att eftersom det råkar vara material av den kvalitet som fallet är, tycker jag inte att man behöver spilla fler ord på den saken.

När det gäller den politiska verksamheten vid försvaret och liknande vet vi att sådan numera är tillåten. Förbandscheferna har att upplåta lokaler för sådan verksamhet, vilket jag för min del ser positivt på. Där-
emot vill jag bestämt hävda att det skall gå en gräns mellan tjänstetid och fritid; den politiska verksamheten skall inte förekomma under tjänstgöring. Jag har däremot ingenting att erinra mot att det försiggår politisk verksamhet på fritid.

Jag kan inte finna några större motsättningar mellan mig och herr Söderqvist när det gäller de sakliga frågorna i interpellationen. En sådan samstämmighet över den politiska värdeskalan här i riksdagen tycker jag visar att man faktiskt inte behöver ta rapporten med så stort allvar.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag noterar ännu en gång att försvarsministern är kritisk mot rapporten och att detta är glädjande. Det vill jag gärna upprepa.

Jag tycker dock fortfarande att försvarsministern något försöker kringgå problemet med försvarsledningens roll och skjuta över ansvaret alltför mycket på de två författarna personligen. Man kan visserligen säga att alla papper som upprättas är arbetspapper. Här har dock gjorts upp en rapport som beställts av överbefälhavaren. Den har utarbetats av arbetsgruppen, och ledamöterna har förmodligen inte arbetat gratis utan har fått ett arvode eller något sådant för jobbet. Det har skrivits missiv när de här papperen skickats in, och med den erfarenhet jag har av statligt förvaltningsarbete o. d. kan jag inte se annat än att detta skulle ha diarieförts. Det verkar på mig ganska egendomligt.

Dessutom är ju ÖB:s uppträdande i frågan högst diskutabelt. Här har det varit fullständigt motsatta påståenden. Först säger ÖB: Det här känner jag inte till något om – något sådant arbete har inte förekommit, några sådana beställningar av undersökningar har inte lagts ut. När papperet sedan föreläggs vederbörande blir det en helomvändning, och då kommer det fram mer och mer av vad som verkligen har hänt. Detta tycker

jag vittnar om att saken är litet sjuk och att man inte har velat ge det här offentlighetsprägel utan velat hålla det undan genom muntliga överenskommelser, genom s. k. handbrev m. m.

När det gäller det politiska arbetet är det alldeles klart, som försvarsministern säger, att sådant får förekomma utanför kasernområdet. Jag kan också instämma i att det är skönt att vi kan vara ense om att man här kommit så långt som man har gjort. Men det skrämmer mig en aning att det fortfarande bland höga tjänstemän – låt vara att de pensionerats eller lämnat den direkt aktiva tjänsten – finns sådana uppfattningar som kommit till uttryck i denna rapport. Och det är inte det enda fallet, men vi kan hålla oss till det för dagen. Detta tycker jag man bör ha uppmärksamheten på. Det finns alltför mycket av gamla reaktionära surdegar i försvaret hos äldre officerare och andra, vilket är allvarligt och något som man bör hysa skepsis mot.

Jag skulle gärna vilja att försvarsministern anförde någon synpunkt ytterligare på detta med registreringen. Det tycker jag i detta sammanhang är en av de allvarligaste punkterna, jämfört också med den tredje punkten om det fackliga arbetet.

Herr försvarsministern **KRÖNMARK**:

Herr talman! När det gäller frågan om offentlighetsprägel hos de här handlingarna, så har jag personligen gjort den bedömningen att detta var arbetsmaterial. Men jag vill påpeka att frågan f. n. är föremål för justitieombudsmannens utredning, och därför har jag i dag inte anledning att diskutera saken. JO kommer så småningom med ett utlåtande, och då blir det klarlagt huruvida frågan handlagts i den ordning som våra lagar och bestämmelser föreskriver eller inte.

Jag vill bara för att få bort oklarheterna säga, att när herr Söderqvist talar om försvarsledningens märkliga roll så har uppdraget, enligt de handlingar jag fått ta del av, lämnats efter samråd med den tidigare försvarsministern. Jag har ingen anledning att på det här stadiet kommentera detta. Låt mig bara betona, för att icke någon skugga i onödan skall falla på en enskild tjänsteinnehavare i landet, att det har tidigare varit ett samråd. Jag är angelägen om att framhålla att fortsättningsvis kommer alla utredningar av den här karaktären att ledas direkt från departementet.

Herr **SÖDERQVIST** (vpk):

Herr talman! Det är glädjande att JO har uppmärksammat det här, som vi alla känt till genom meddelanden bl. a. i pressen. Vi motser med förväntan det utslag som där kan komma.

Jag vidhåller fortfarande att ur min synpunkt och med den erfarenhet jag har är det icke ett riktigt förfarande. Speciellt då man från högre tjänstemäns sida – i detta fall ÖB – försökt sjabbla bort saken är det glädjande att höra försvarsministern säga att i fortsättningen kommer sådana här saker att handläggas av den politiska instansen. Det tycker

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Om den politiska
och fackliga
verksamheten vid
militära förband*

jag är bra. Jag vill dock än en gång understryka det viktiga i att dessa saker verkligen hålls under uppsikt av den politiska ledningen, så att det inte blir fråga om sådana här hemliga eller halvhemliga överenskommelser, där det skickas brev mellan statstjänstemän utan att de följs upp eller registreras i den ordning som är fastslagen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om ökade resurser till fredsforskningen

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara herr Gahrtons (fp) den 19 november anmälda fråga, 1976/77:94, och anförde:

Herr talman! Herr Gahrton har frågat mig om jag är beredd att verka för dels att fredsforskningens resurser byggs ut på längre sikt, dels att nuvarande tjänster även i fortsättningen knyts till freds- och konfliktforskningen, dels att nuvarande innehavare får möjlighet att arbeta inom freds- och konfliktforskningen i avvaktan på en mer permanent lösning.

Frågan om freds- och konfliktforskningens ställning vid universiteten har tidigare i år aktualiserats genom en skrivelse till regeringen från företrädare för verksamheten. Skrivelsen har remitterats. Remissbehandlingen är ännu inte avslutad. I avvaktan på regeringens slutliga ställningstagande till denna skrivelse vill jag dock anföra följande.

Jag anser att freds- och konfliktforskningen är angelägen. I vilka former och i vilken takt en förstärkning av denna skall ske har jag av skäl som jag nyss har anfört ännu inte haft möjlighet att bedöma. Mot denna bakgrund är det rimligt att de nuvarande forskarassistenttjänsterna eller motsvarande löneresurs för annan tjänstetyp även i fortsättningen knyts till fredsforskningen.

Det ankommer inte på regeringen att avgöra frågan om de nuvarande innehavarnas fortsatta verksamhet. Ett ställningstagande till frågan om en fortsatt verksamhet som forskare måste bygga på en bedömning av vederbörandes vetenskapliga meriter. Denna typ av problem bör därför enligt min uppfattning i första hand lösas lokalt vid resp. läroanstalt.

Jag förutsätter slutligen att min bedömning av freds- och konfliktforskningens betydelse delas av de berörda universiteten. Det bör därför finnas goda förutsättningar att få till stånd en positiv utveckling av denna.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret, som jag bedömer som klart positivt.

Det är utmärkt att utbildningsministern klart deklarerar att han anser att freds- och konfliktforskningen är angelägen. Det finns många skäl för en samhällsvetenskaplig universitetsbaserad freds- och konfliktforskning, t. ex. den internationella förväntan att Sverige har relevant kunskap när det gäller nedrustningsarbetet och beträffande relationerna mellan

u-land och i-land, där vi kanske vill spela en ännu mera framträdande roll än tidigare.

Den forskning som i och för sig redan sker inom SIPRI, FOA och Utrikespolitiska institutet är mycket viktig, men den är otillräcklig. Den samhällsvetenskapliga freds- och konfliktforskningen är, kan man med skäl säga, i högre grad oberoende av olika intressen. Den tillhandahåller en problemanalys som delvis är annorlunda, och den skapar en forskningsmiljö i närmare anknytning till studenterna och fungerar därmed i högre grad spridande och opinionsbildande. Insikten om detta breder ju ut sig alltmer. Bl. a. har man i ett upprop i samband med den eumeniska u-veckan antagit ett uttalande, där man kräver en ökad satsning på den här typen av freds forskning.

Det akuta problem som jag tog upp i min fråga gällde forskarassistenttjänsterna, där förordnandet löper ut vid nästa årsskifte. De remissvar som hittills har kommit in är till övervägande del mycket positiva. Bl. a. kräver samtliga de samhällsvetenskapliga fakulteterna att tjänsterna skall förändras eller t. o. m. kompletteras med docenturer. Mot den bakgrunden tycker jag att svaret är bra och vill framför allt understryka statsrådets uttalande att det är "rimligt att de nuvarande forskarassistenttjänsterna eller motsvarande löneresurs för annan tjänstetyp även i fortsättningen knyts till freds forskningen". Jag noterar också med tillfredsställelse, och hoppas även att man gör det ute i de ansvariga myndigheterna, att statsrådet förutsätter att hans bedömning av freds- och konfliktforskningens betydelse också delas av de berörda universiteten.

Jag finner alltså att det akuta problemet, såvitt jag förstår, är löst och att det långsiktiga för freds- och konfliktforskning av den här typen kommer att lösas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om utbyggnad av regional-TV-nätet

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara herr *Gahrtons* (fp) den 8 november anmälda interpellation, 1976/77:31, och anförde:

Herr talman! Herr Gahrton har frågat mig vilka åtgärder jag planerar för att skapa ett jämnare och slagkraftigare regional-TV-nät som når landets samtliga delar.

Utbudet via radio och TV hade ursprungligen en mycket stark Stockholmsförankring. Under det senaste decenniet har emellertid programverksamheten genomgått en kraftig regionalisering. Andelen regionalt producerade program i riksutbudet har ökat, och antalet regionala och lokala sändningar har också ökat.

När riksdagen år 1966 tog ställning till rundradions fortsatta verksamhet angavs som en riktning att på sikt en fjärdedel av programpro-

Tisdagen den
7 december 1976

*Om utbyggnad av
regional-TV-nätet*

duktionen skulle ske regionalt. Denna ambitionsnivå höjdes sedan ytterligare genom ett uttalande år 1973, som angav målet till omkring en tredjedel.

Den faktiska utvecklingen har också gått i den önskade riktningen. Enligt uppgift från Sveriges Radio beräknas den regionala andelen under förra budgetåret ha överstigit 30 %.

Riksdagen har vidare beslutat att en omfattande lokalradioverksamhet skall startas fr. o. m. nästa år. När sändningarna startar kommer radios möjligheter att bevaka det lokala skeendet att avsevärt förbättras.

Utöver dessa av riksdagen beslutade insatser har Sveriges Radio på eget initiativ startat en försöksverksamhet med regionala nyhetsändningar. Fyra av landets sju TV-regioner förmedlar sändningar, som omfattar ett tio minuters nyhetsprogram måndag-fredag under tio månader av året.

Sveriges Radio har under tidigare år i sina anslagsframställningar begärt medel för att utvidga nyhetsändningarna till resterande tre TV-regioner. Regering och riksdag har inte beaktat sådana förslag vid medelstilldelningen, med hänvisning dels till annat kostnadskrävande reformarbete på rundradioområdet, dels till att radioutredningen skall behandla frågan.

I årets anslagsframställning har Sveriges Radio inte tagit upp frågan om en vidare utbyggnad av regional-TV-nätet.

Radioutredningen skall enligt planerna redovisa sina förslag i början av nästa år. Betänkandet går därefter ut på remiss. Avsikten är att betänkandet och remissyttrandena skall kunna utgöra grund för en proposition till riksdagen vid 1977/78 års riksmöte. Kontakter som jag haft med radioutredningen gör att jag räknar med att en utbyggnad av de regionala TV-sändningarna kommer att prioriteras högt bland de olika reformprojekt som utredningen diskuterar. Jag utgår från att denna uppskattade programverksamhet kommer att finnas kvar och utvecklas i en nära framtid, men jag kan självfallet inte nu föregripa de slutliga avvägningar som kommer att göras i propositionen.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret och noterar med tillfredsställelse statsrådets klara uttalande att han räknar med att "en utbyggnad av de regionala TV-sändningarna kommer att prioriteras högt bland de olika reformprojekt" som radioutredningen diskuterar.

Jag uppfattar detta som ett klart ställningstagande för en ökad decentralisering av ett av de viktigaste massmedia, kanske det viktigaste och mest genomslagskraftiga, som existerar. Det är skönt att höra ett sådant uttalande i en tid då förslag om ökad decentralisering av TV-verksamheten av en del kulturjournalister i Stockholmspressen föraktfullt viftas bort som förslag om inrättande av "en bondkanal".

Jag vill härmed inte ha tagit ställning till om en utflyttning av en hel TV-kanalsredaktion från Stockholm är den lämpligaste spridningsåtgärden. Men kraftfulla åtgärder som minskar intrycket av att Sveriges

Radio är detsamma som Stockholms Radio skulle motsvara förväntningarna hos en stor del av Sveriges folk.

Därför är utbildningsministerns uttalande i svaret ett positivt steg i rätt riktning. Ändå måste jag fråga om det inte skulle vara möjligt att ta ett litet steg till.

Jag bestrider inte i och för sig uppgifterna i interpellationssvaret om en utvidgning och ökning av den regionala programproduktionen, men enligt vad som framhålls från regionalt verksamt TV-folk har läget successivt försämrats. Rapport och Aktuellt har kommit att mer och mer samarbeta med av Stockholmsredaktionerna initierat och redigerat material. Det har inneburit en allt starkare dominans för i och för sig värdefulla utrikesrapporter och för centraladministrativt stoff från regering, riksdag, departement och i Stockholm placerade befintliga starka centrala fackliga organisationer som LO, TCO m. fl.

Distriktens nyhetsleveranser i TV har – på motsvarande sätt som tidigare har skett i fråga om Dagens eko i riksradiation sedan regionalradiation byggts ut – i huvudsak hänvisats till de regionala TV-nyheterna, trots att dessa bara täcker halva landet. Resultatet har blivit att nyhetsbedömningen alltmer centraliserats till Stockholm.

Mot den bakgrunden är förseningen av regional-TV:ns utbyggnad beklaglig. Det är visserligen riktigt som statsrådet säger i sitt svar, att Sveriges Radio i årets anslagsframställning inte tagit upp frågan om regional-TV:s utbyggnad. Men det sker i följande ordalag:

”I förra årets anslagsframställning framförde Sveriges Radio förslag om att verksamheten med regional-tv skulle bli rikstäckande. Detta önskemål har fortfarande stark aktualitet. Frågan är emellertid föremål för överväganden i radioutredningen liksom frågan om sändningstidsutvecklingen i radions och televisionens riksprogram. Sveriges Radio beklagar att förseningen av radioutredningens arbete leder till att genomförandet av dessa angelägna förslag fördröjs. För att inte föregripa radioutredningens arbete framlägger Sveriges Radio emellertid inget eget förslag i dessa frågor.”

I sitt svar säger statsrådet att han räknar med en proposition någon gång under 1977/78 års riksmöte. Bland radio- och TV-folk har maj 1978 nämnts som tidpunkt för riksdagens ställningstagande. Mot den bakgrunden vill jag fråga:

Ungefär när räknar statsrådet med att de tre TV-regioner som i dag helt saknar regional-TV kan få åtminstone en tiominuterssändning per dag?

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag delar herr Gahrtons indignation över uttrycket ”bondkanal” som jag sett har använts i tidningsdebatten. Inte minst såsom stockholmare tycker jag att det är ett utslag av en föraktfullhet som faktiskt är ganska opassande.

Det är möjligt att herr Gahrton har rätt i att nyhetsförmedlingen från

*Om utbyggnad av
regional-TV-nätet*

Sveriges Radio har blivit något mera centraliserad och att man har utnyttjat distrikten mindre än tidigare, men det är i så fall ett uttryck för Sveriges Radios egen bedömning och avvägning.

Vidare frågade herr Gahrton när en utbyggnad skulle kunna ske av nyhetsförmedlingen i de regioner som i dag inte har nyhetsprogram. Radioutredningen har till uppgift att diskutera Sveriges Radios organisation. Bl. a. får man räkna med att frågan om TV:s regionala indelning då kommer att tas upp.

Det finns många förespråkare, inte minst för en ökad regionalisering, som anser att den nuvarande indelningen i sju regioner är otillfredsställande. Några förordar en indelning i nio regioner medan andra anser att det finns ett behov av elva. Mot den bakgrunden är det olämpligt att nu införa en mera omfattande regional-TV-verksamhet, som redan efter ett år kan komma att brytas upp i sina grundvalar.

Men som jag framhöll i mitt svar utgår jag från att det kommer att bli en utbyggnad av denna programverksamhet. Jag kan dock inte för dagen ange någon tidpunkt när det kan ske. Det måste ju avvägas mot andra önskemål om Sveriges Radios verksamhet, som kommer att aktualiseras av radioutredningen och remissvaren.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag kan i och för sig förstå att det är besvärligt att ange en exakt tidpunkt i ett sådant här ärende. I princip tycks vi vara överens om att en decentralisering bör vidareutvecklas och att alla regioner i Sverige har rätt till samma grad av utbyggd regional-TV.

Man kan också – något som man väl antagligen gör även inom departementet – lägga märke till att reformer som berör ett område inom radio-TV-verksamheten har indirekta effekter även på andra områden. Det hävdas t. ex. från regionalt radio- och TV-håll att distriktsstoffet som placeras i TV:s riksnyheter har blivit mindre, bl. a. av det skälet att distriktens TV-redaktioner har decimerats genom överförande av personal till lokalradion. Personaltillgången i landet, framför allt i de olika distrikten, är alltså så begränsad att man när man bygger ut ett område kanske omedvetet decimerar andra delar av den mycket viktiga regionala och lokala radio- och TV-verksamheten.

Men jag noterar som sagt att vi i grunden är överens om att en regionalisering av radio-TV-verksamheten inte innebär att man degraderar radio-TV-verksamheten till någon sorts bondkanal, utan att det tvärtom är något grundläggande viktigt för en politik som syftar till närdemokrati på detta område också.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! De problem som herr Gahrton nu aktualiserar om fördelningen av resurser mellan regional-TV och lokalradio har Sveriges

Radio tagit upp i sin anslagsframställning. Frågan är just nu föremål för bearbetning i det pågående budgetarbetet i utbildningsdepartementet.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Om ökad satsning
på kollektivhus*

§ 12 Om ökad satsning på kollektivhus

Fru statsrådet FRIGGEBO erhöll ordet för att besvara fröken *Hjelmströms* (vpk) den 8 november anmälda interpellation, 1976/77:34, till fru bostadsministern, och anförde:

Herr talman! Fröken *Hjelmström* har frågat bostadsministern vilka konkreta åtgärder hon ämnar vidta för att en ordentlig satsning på kollektivhus snarast skall komma till stånd. Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som har att besvara interpellationen.

Jag vill till att börja med instämma med interpellanten i synen på kollektivhusets inbyggda positiva möjligheter. De skulle kunna bidra till jämställdheten mellan kvinnor och män och till en god uppväxtmiljö för barnen. Kollektivhusen ger också goda förutsättningar för gemenskap. Detta är argument som talar för kollektivhuset som boendeform. Därtill kommer att det finns stora grupper av människor, som är direkt beroende av service och omvårdnad för att kunna leva ett liv i öppna boendeformer. Jag tänker på många äldre människor och på människor med fysiska, psykiska och sociala handikapp. För en del av dem kan kollektivhuset vara ett bra boendalternativ.

Som interpellanten själv säger är idén om kollektivhus ingalunda ny i vårt land. Den har återkommit flera gånger alltsedan den lanserades på 1930-talet. Trots detta har den inte utvecklats i den utsträckning och på det sätt som många kanske hade väntat sig och hoppats på.

I stället byggs i dag på flera håll en form av servicehus, där man integrerar bostäder med social, kulturell och kommersiell service för ett större område. Därigenom tillgodoses servicebehovet till större delen, men möjligheterna till kontakt och gemenskap mellan dem som bor i huset tas inte till vara. I kommunal regi byggs servicehus för vissa grupper, framför allt för pensionärer och handikappade. Andra servicebehov tillgodoses i form av gruppboendestäder, bl. a. inackorderingshem, integrerade i vanliga bostadsområden för personer som är föremål för rehabiliterande insatser eller av andra skäl är i behov av personlig omvårdnad och service.

Ansvar för bostadsförsörjningen och samhällsservicen delas mellan staten och kommunerna. Staten anger ramarna för kommunens verksamhet i lagstiftningen och genom att anvisa finansieringsmöjligheter och lämna lån och bidrag. Kommunerna har ansvaret för den konkreta planeringen och för bostadsförsörjningens och samhällsservicens omfattning och fördelning inom kommunens olika delar. I kommunens ansvar ingår att hålla sig väl informerad om de önskemål och behov beträffande boendeform som invånarna har.

Tisdagen den
7 december 1976

*Om ökad satsning
på kollektivhus*

Nu gällande lagar och förordningar ger samma möjligheter för kollektivhus som för andra flerfamiljshus. Eftersom kollektivhusen är sällsynta är det naturligt att någon praxis t. ex. på hyreslagstiftningens område inte har kunnat utvecklas, vilket givetvis kan skapa svårigheter i de enskilda fallen.

Inom bostadsfinansieringens ram behandlas kollektivhusen som bostäder och kan alltså få lån till den låga garanterade ränta som gäller för bostäder. Den tillämpas på såväl lägenheterna som på vissa kollektiva utrymmen till bostäderna, t. ex. matsal, kök, reception för förmedling av varor och tjänster samt gemensamma fritidsutrymmen, inkl. förbindelsegångar, som på grund av husens särskilda karaktär brutits ut ur lägenheterna.

De instrument som staten förfogar över lägger alltså inga hinder i vägen för att bygga och förvalta kollektivhus.

Om det är så att kollektivhusen svarar mot ett önskemål hos en större grupp människor, är det enligt min mening främst en kommunal uppgift att tillgodose det.

Avslutningsvis vill jag informera om att bostadsstyrelsen f. n. arbetar med en informationsskrift om kollektivhus. Den skall rikta sig till kommuner men också till bostadsföretag, projektörer och hyresgäster och innehålla förslag till lokalprogram och redogörelse för de regler som gäller för belåning av sådana hus. Bostadsstyrelsens arbete sker inom ramen för det uppdrag som styrelsen har att stimulera utvecklingsprojekt på serviceområdet.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Jag tycker det är glädjande att statsrådet delar min syn på kollektivhusens fördelar i åtminstone två avseenden. Det gäller främst kollektiva boendeformers möjligheter att bidra till ökad jämställdhet mellan kvinnor och män och möjligheterna att ge barnen en bättre uppväxtmiljö. Men inte bara för dessa grupper utan även för alla enpersonshushåll och för de stora grupper som är direkt beroende av service och omvårdnad – exempelvis de äldre – är kollektivhusen positiva. Nu satsar man ofta på mycket segregerade boendemiljöer, i synnerhet för de äldre. Kollektiva boendeformer ger också möjlighet att utveckla gemenskap och solidaritet på ett helt annat sätt än nuvarande boendemiljöer i form av småhusgetton eller flerfamiljsområden utan service kan göra.

Ytterligare ett skäl för kollektivhus, som jag tog upp i min interpellation men som inte statsrådet nämner, är det enorma slöseri med resurser nuvarande bostadspolitik innebär, vilket verkligen borde vara något för den nya regeringen att ta fasta på. Se vad ett kollektivhus tar i anspråk av samhällets energiresurser och jämför detta med byggandet av vidsträckta småhusområden! Och det gäller självfallet inte bara anläggningskostnaderna utan i än högre grad driftkostnaderna.

Jämför vad ett kollektivt boende skulle kunna innebära för förvalt-

ningskostnaderna, som är en av de snabbt stigande posterna i vad det gäller boendet i dag och som utgör en av de anledningar som åberopas för ökat villabyggande och en övergång till privata bostadsrätter! Kollektiva boendeformer skulle kunna bryta denna utveckling som i första hand gynnar höginkomsttagarna och inte flertalet hyresgäster. För kollektivhusen vore former av privata bostadsrättsföreningar förödande. Möjligheter måste i stället skapas för att ge alla hyresgäster ett direkt inflytande över sin boendemiljö.

Jag tycker också att det är positivt att statsrådet Friggebo gör en klar åtskillnad mellan olika former av servicecentra, som dykt upp under senare år, och kollektivhus. De förra är i första hand kommersiellt inriktade och medger inte att man utvecklar den gemenskap som kollektivhusen är en förutsättning för.

I dessa två avseenden är alltså statsrådet och jag i stort sett ense. Men när man skall gå från ord till handling, gå från att uttrycka en allmänt positiv inställning till att försöka få något förverkligat, kommer vi uppenbarligen till en avgörande skillnad i vår uppfattning. För mig inskränker sig inte politik till att vilja, utan det innebär också att man handlar – i det här fallet genom att stödja kollektivhustanken i olika former. Jag tycker att den förment neutrala inställning statsrådet intar när hon förklarar att "de instrument som staten förfogar över lägger alltså inga hinder i vägen för att bygga och förvalta kollektivhus" också innebär en handling. Samhället måste lika väl som på andra områden styra utvecklingen också på bostadsområdet. Vad vi har i dag är ett slags låtsad neutralitet från samhällets sida som i själva verket döljer en omfattande subventionering av den mest resurskrävande av alla bostadstyper, nämligen enfamiljshuset.

Att så många – främst barnfamiljer – prioriterar boende i småhus är inte så konstigt mot bakgrund av den intensiva propaganda som förs för den boendeformen. En stor del av boendekostnaderna får dras av på skatten. Villaägarna betalar en mindre andel av de verkliga kostnaderna för vatten och avlopp, vägar och kollektivtrafik än de som bor i hyreshus, och miljön är säkrare ur trafikolycksfallssynpunkt.

Men den ensidiga satsning på småhus som pågår i dag innebär förödande konsekvenser för en region som helhet, eftersom den prioriterar *en* familjetyp och därmed utestänger majoriteten av befolkningen. Hemarbetet konserveras och jämställdheten försvåras. Samhället måste i stället bygga och förändra för ökad gemenskap mellan människorna. Olika kollektiva boendeformer och kollektiv service måste säkras i såväl saneringsområden som nyare områden. Ändrade förvaltningsformer – och då menar jag inte privata bostadsrätter, som regeringen tycks se som enda alternativ – måste prövas som ger hyresgästerna ett avgörande inflytande över sin boendemiljö. Just i samband med saneringen i stadsområdena har man alla möjligheter att söka nya vägar till förmån för kollektiva boendeformer. Och det är inte enbart den kommunala angelägenhet som statsrådet försöker hävda. Det finns en mängd åtgärder

Tisdagen den
7 december 1976

*Om ökad satsning
på kollektivhus*

man kan vidta också från regeringens sida. Jag skall här ta upp bara några – det är vad jag skulle vilja kalla minimikrav.

Reglerna för kollektivhus är i dag oklara i vad gäller såväl finansiering som hyreslagstiftning. Jag förutsätter att vad som sägs i interpellationssvaret om att lån utgår till matsal, kök, reception osv. också innefattar restaurang i kollektivhus, liksom att vad som sägs om husens särskilda karaktär inte får tolkas som att denna skall innebära att lägenheternas ytor i vissa fall måste minskas.

I andra boendeformer ges möjligheter till lån för inredning och utrustning i gemensamhetsutrymmen. Detta borde gälla också för kollektivhusen.

Som ett konkret uttryck för sin positiva inställning skulle man också kunna genom särskilt gynnsamma låneformer uppmuntra till kollektivhusbyggande. Det har skett tidigare, exempelvis i samband med saneringar under en övergångsperiod.

Bostadsstyrelsen skulle kunna få ett anslag på t. ex. 100 miljoner för experiment med kollektiva boendeformer.

Hyreslagstiftningen kan förbättras på olika sätt. Besittningsskyddet bör gälla också gemensamhetslokaler, och fastighetsägare skall inte ha rätt att motsätta sig att gemensamhetsutrymmena används till andra än ursprungligen avsedda ändamål. Hyresgästerna i sin tur skall kunna motsätta sig att fastighetsägaren gör förändringar – något i stil med vad som gäller vid saneringar i dag.

Ett annat krav, som framfördes i debatten i Kulturhuset, är en Lex Olle Engkvist – en lag som skulle innebära att en fastighetsägare som avkollektiviserar mot hyresgästernas vilja skall fräntas rätten att förvalta bostäder.

De här förslagen är inte särskilt långtgående, utan sådana att också statsrådet Friggebo borde kunna verka för dem, om hon menade allvar med den positiva inställning till kollektivhus som hon redovisade i svaret.

Personligen skulle jag vilja gå mycket längre. Just kollektivhusen – eller, rättare sagt, avkollektiviseringen av de kvarvarande kollektivhusen – visar på det orimliga i att anonyma kapitalförvaltare med lönsamhetskrav som enda intresse skall få styra människors tillvaro. Bostäderna skall vara en social rättighet och inte en handelsvara. Rätten till en bra bostad måste jämföras med rätten till undervisning eller sjukvård, och man måste ge boendet ett socialt innehåll. Enda vägen att nå detta är att alla privata flerfamiljshus överförs i samhällets ägo och att hyresgästerna får ett avgörande inflytande över sitt boende.

Nu har vi från vänsterpartiet kommunisterna fört fram dessa krav i andra sammanhang, och jag skall inte längre uppehålla mig vid dem här. Men eftersom interpellationssvaret inte ger några konkreta besked, vill jag avslutningsvis ställa några följdfrågor till statsrådet:

Är statsrådet beredd att medverka till en Lex Olle Engkvist?

Kan statsrådet tänka sig ett anslag till bostadsstyrelsen för experiment med kollektiva boendeformer?

Kommer lånemöjligheterna att förbättras för kollektivhusen?

Kommer hyreslagstiftningen att förbättras för att ge hyresgästerna ett bättre skydd mot fastighetsägarna i de avseenden som jag här tog upp?

Fru statsrådet FRIGGEBO:

Herr talman! Jag trodde att avsikten här var att vi skulle debattera kollektivhusboendet. Men fröken Hjelmström tycks vilja få det till en allmän bostadspolitisk debatt. Jag kommer inte att ge mig in på en sådan utan skall hålla mig till kollektivhusen.

I mitt svar har jag redovisat att det i de medel som står till statens förfogande inte finns några direkta hinder för att kommunerna, som här har ansvaret, skall kunna tillfredsställa de behov som kommuninvånarna kan ha när det gäller kollektivhus. Kommunerna har alltså här bollen när det gäller att se på om det finns behov av kollektivhus, om det finns människor som vill bo där, och då också avgöra huruvida man skall fullfölja detta genom att bygga kollektivhus.

Fröken Hjelmströms anförande kunde tydas så att hon menade att man genom en styrning från samhällets sida nästan skulle tvinga folk att bo i kollektivhus – att det var det som man i framtiden skulle bygga. Jag delar inte den uppfattningen. Jag tycker att vi skall ha valfrihet genom att samhället inte har styrande regler till den ena eller andra boendeformen eller upplåtelseformen.

Sedan tar fröken Hjelmström upp några konkreta förslag, såsom Lex Olle Engkvist. Låt mig säga att vi i det här landet inte brukar stifta lagar för enskilda fastigheter och enskilda individer. När det gäller experiment med kollektiva boendeformer vill jag säga att vi mycket länge har haft debatt i dessa frågor och att vi har haft många utredningar. Vad som nu krävs är handling från kommunernas sida i fråga om att bygga kollektivhus, om det är så att kommuninvånarna vill ha dem. Jag tror inte att man behöver ha så särskilt mycket mer experiment.

Beträffande hyreslagstiftningen har jag sagt att det faktum att vi har så få kollektivhus har gjort att vi saknar praxis i dessa frågor. Det kan finnas anledning att se över detta i samband med de utredningar som pågår. Det kan vara rimligt att hyresrättsutredningen också tittar på detta.

I fråga om lånemöjligheterna har jag konstaterat att det finns lånemöjligheter, och de diskriminerar inte kollektivhusen. Man har också lånemöjligheter till exempelvis barndaghem, inbyggda i kollektivhusen. Det gör att det inte finns någon anledning att nu ändra eller förbättra dessa möjligheter.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag måste tyvärr konstatera att jag inte fick något konkret svar på någon av de frågor jag ställde till statsrådet Friggebo. Statsrådet upprepar det som sägs i interpellationssvaret och vad jag tog upp i mitt svar på det, nämligen att det inte finns några direkta hinder mot att bygga kollektivhus och att man inte diskriminerar kollektivhus. Men

*Om ökad satsning
på kollektivhus*

det är inte det jag har frågat om – jag har frågat om man inte skall uppmuntra till kollektivhusbyggande. Det är uppenbarligen inte statsrådet Friggebo beredd att göra, trots att folkpartiet i olika avseenden talat sig så varmt för just jämställdheten mellan män och kvinnor.

Sedan säger statsrådet att hon inte är beredd att medverka till någon styrning. Men det är vad jag kallar en låtsad neutralitet, för vad är det vi har i dag på boendeområdet? Jo, det är en styrning mot småhus och villabyggande genom de skattelättnader som kommer dem till del som bor i den bostadstypen och genom de andra punkter jag pekade på – att man inte betalar i samma utsträckning som hyresgäster för kollektivtrafik och liknande.

Statsrådet tog sedan upp valfriheten. Men det finns ingen valfrihet för kommuninvånarna i dag! Man vet ingenting om efterfrågesituationen i fråga om kollektivhus. Man vet att det finns ett stort intresse, men det finns inga köer att ställa sig i för att flytta in i kollektivhus, bl. a. beroende på att det inte finns några kollektivhus längre sedan man avkollektiviserat de två återstående levande kollektivhusen, i Marieberg och Hässelby.

Sedan tjatades det ånyo om att det är kommunernas sak att bygga kollektivhus. Jag anser inte att det är bara kommunernas sak. Jag pekade på en mängd åtgärder som man kunde vidta från regeringens sida för att underlätta kollektivhusbyggande. Det är inget ovanligt i vår bostadspolitik att man på olika sätt har uppmuntrat till vad man tycker vore en politiskt riktig linje i boendefrågorna.

Den enda fråga som statsrådet något berörde var om hon var beredd att medverka till en Lex Olle Engkvist. Statsrådet Friggebo sade, om jag uppfattade det hela rätt, att det inte gällde att stifta lagar om enskilda personer. Det har jag inte heller frågat om – jag förklarade vad en Lex Olle Engkvist skulle innebära. Efter att ha varit med vid kulturhusdebatten borde ju också statsrådet ha förstått vad en sådan lag skulle innebära, nämligen att man skulle frånta den fastighetsägare som avkollektiviserar ett hus mot hyresgästernas vilja rätten att förvalta bostäder. Det gällde alltså inte en enskild person utan en principfråga.

I övrigt får jag väl upprepa de frågor jag ställde i min första replik på interpellationssvaret och som statsrådet tyvärr inte svarade på.

Fru statsrådet FRIGGEBÖ:

Herr talman! I ett samhälle där vi försöker decentralisera så mycket som möjligt tycker jag att det är rimligt att kommunerna skall ha kvar den rätt till ett stort avgörande inflytande på bostadspolitiken som de nu har. Därför skall inte regeringen lägga sig i och tala om för kommunerna vad de skall göra. Däremot tycker jag att i den mån som det finns behov av kollektivhus – kommunerna har skyldighet att undersöka det – bör de behoven naturligtvis tillfredsställas. Då ger man också valfrihet.

Fröken Hjälmström är inne på att man skall ha ett totalt samhällsägande. Låt mig säga att det kravet säkerställer inte alls att det blir några kollektivhus. Vi har i dag en väldigt stor bostadsmassa som är samhällsägda, och där har sannerligen inte några kollektivhus byggts under lång tid. När det gäller extra stimulanser, t. ex. vid sanering, är det riktigt att sådana har utgått, men det har varit i fall vid ombyggnad där långivning tidigare har varit diskriminerande. Där har man lyft upp villkoren till samma nivå som när det gäller nybyggnad. Då har man sagt att det kan vara rimligt att ge stimulans under ett övergångsskede.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag är inte ute efter att ta ifrån kommunerna deras ansvar. Jag är ute efter att regeringen skall uppmuntra kommunerna att bygga kollektivhus. Det är någonting helt annat. Statsrådet vet också hur många kollektivhus som har byggts under den långa period som den här saken har diskuterats. För kommuninvånarna innebär det att det inte finns något enda levande kollektivhus i Sverige i dag. Borde inte det stämma till eftertanke?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om åtgärder mot spekulation på bostadsmarknaden

Fru statsrådet FRIGGEBÖ erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr Lindkvists (s) den 11 november anmälda interpellation, 1976/77:43, dels herr Claesons (vpk) den 12 november anmälda interpellation, 1976/77:45, båda interpellationerna framställda till fru bostadsministern och anförde:

Herr talman! Herr Lindkvist har frågat bostadsministern vilka slag av åtgärder som övervägs inom regeringen i syfte att inte endast motverka utan slutligen stoppa spekulation på bostadsmarknaden.

Herr Claeson har frågat bostadsministern

1. om hon delar uppfattningen att man bl. a. bör ändra Lex Backström till att gälla hela landet och vilka åtgärder hon i övrigt är beredd att föreslå för att komma till rätta med det för flera tusen hyresgäster oacceptabla förhållandet som spekulation och handel med fastigheter och bostäder medför,

2. om hon tar avstånd från uttalanden om att man bör tillämpa gällande lagstiftning i mindre omfattning än vad som nu har skett i Stockholm.

Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som skall besvara interpellationerna. Jag besvarar dem i ett sammanhang.

Enligt regeringsförklaringen skall byggande och förvaltning av bostäder ske i former som motverkar spekulation och stimulerar en kostnadspressande konkurrens.

Det är framför allt två olika former av spekulation i bostäder som

Tisdagen den
7 december 1976

*Om åtgärder mot
spekulation på
bostadsmarknaden*

har uppmärksamrats under senare tid. Det gäller dels osund handel med fastigheter, dels de fastigheter som är så misskötta att hyresgästerna ibland tvingas bo i rena slumlägenheter. Den organiserade svarta handeln med hyreslägenheter bör också beröras i detta sammanhang.

När det gäller handeln med fastigheter har både herr Lindkvist och herr Claeson pekat på den nya lagen om förvärv av hyresfastighet, den s. k. Lex Backström. Jag skall därför också något uppehålla mig vid den lagen. Den avser att förebygga spekulation i hyresfastigheter och hindra personer som är olämpliga att förvalta sådana fastigheter från att förvärva dem. Lagen innebär bl. a. att förvärv av hyresfastighet beror på tillstånd av hyresnämnd.

När lagförslaget förelades riksdagen var avsikten att lagen skulle gälla hela landet. Vid behandling i civilutskottet fann utskottsmajoriteten, till vilken även hörde herr Lindkvist, att lagens huvudsyfte skulle kunna tillgodoses även om lagens tillämpningsområde i den här delen begränsades till de tre storstadsområdena och där till de kommuner som har en mer markerad innerstadskaraktär.

Att lagen inte gavs en vidare regional tillämpning sammanhänger med de olägenheter som den för med sig för den helt acceptabla och normala omsättningen på fastighetsmarknaden. Enligt min mening bör lagen vara tillämplig endast i de orter där behovet av en förhandsprövning väger så tungt att dessa olägenheter får godtas. Lagen trädde i kraft för mindre än ett år sedan. Om det framdeles visar sig att det finns behov av en utvidgning av lagens tillämplighet till viss eller vissa kommuner kommer jag att ta upp frågan om ändring i lagen.

När det gäller lagens tillämpning utgår jag från att den i de enskilda fallen tillämpas av hyresnämnderna och bostadsdomstolen i överensstämmelse med de av riksdagen godtagna riktlinjerna.

Både för tillämpningen av Lex Backström och för kontrollen i övrigt av fastighetshandeln är det viktigt att lagfartsplikten efterlevs. Riksrevisionsverket har i en rapport till domstolsverket konstaterat att antalet förseningar med lagfartsansökan är stort. Med anledning därav övervägs frågan om åtgärder mot försumliga lagfartssökande i en projektgrupp som arbetar med inskrivningsfrågor inom domstolsverket.

I övrigt anser jag, som civilutskottets majoritet också anförde vid behandlingen av Lex Backström, att på sikt huvudlinjen i åtgärderna mot spekulation i hyresfastigheter bör vara att göra denna verksamhet mindre lockande från de privatekonomiska synpunkter som leder köpare och säljare.

När det gäller den svarta handeln med hyreslägenheter har hyresrättsutredningen lagt fram förslag om bl. a. straffskärpning. Förslaget får prövas av regeringen sedan remissbehandlingen har avslutats. Jag vill emellertid understryka att ett bekämpande av den svarta handeln med lägenheter i första hand kräver insatser från polisens sida och att sådana i stor utsträckning förutsätter att de som har drabbats av handeln gör polisanmälningar. Antalet anmälningar i Stockholm har ökat under det

första halvåret i år. Särskilt goda möjligheter har polisen att utreda brott då anmälningar kommer in från flera hyresgäster i en och samma fastighet. Här torde särskilt stödet från en hyresgästorganisation vara av värde för att förmå den enskilde att avslöja olagliga överlåtelser.

För att motverka missförhållanden vid förvaltning av bostadsfastigheter står redan flera instrument till kommunernas och hyresgästorganisationernas förfogande. Jag vill särskilt peka på hälsovårdsstadgan, lagen om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, bostadssaneringslagen och den bestämmelse i expropriationslagen som ger rätt till expropriation för att försätta eller hålla fastighet i tillfredsställande skick, när grov vanvård föreligger eller kan befaras uppkomma. Erfarenheterna har visat att tvångsförvaltningslagen behöver förbättras. Bostadsförvaltningsutredningen har lagt fram ett förslag till ny bostadsförvaltningslag som skall ersätta tvångsförvaltningslagen. Förslaget går i flera avseenden längre än gällande rätt. Bl. a. skulle de ekonomiska förutsättningarna för tvångsförvaltning förbättras. Remissbehandlingen av förslagen är nu i det närmaste avslutad och regeringen kommer därefter att ta ställning till dem.

Det är också viktigt att hyresgästerna själva ges möjlighet att ingripa mot missförhållanden när det gäller bostadsförvaltningen. Som jag sade i ett svar till fru Lantz på en fråga för en månad sedan är det statsmakternas uppgift att undanröja de hinder som kan finnas för den fortsatta utvecklingen mot en fördjupad boendedemokrati. Mot bakgrund av förslag av dels boende- och bostadsfinansieringsutredningarna, dels hyresrättsutredningen samt remissyttranden över dessa kommer regeringen att överväga vilka åtgärder som behövs för att stärka inflyandet för den som hyr sin bostad. Men det finns också andra vägar för att öka de enskilda människornas inflytande över sitt boende. Jag vill peka på att regeringen som framgår av regeringsförklaringen är positiv till att hyresgäster i bostadsrättsföreningens form övertar de hus de bor i.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Friggebo för svaret på min interpellation.

Den redogörelse som har lämnats är i allt väsentligt en beskrivning av de åtgärder som initierats av den socialdemokratiska regeringen. I och för sig är detta ett bra mått på ambitionsgraden och viljeinriktningen när det gäller den nuvarande regeringens syn på spekulativen i fastigheter. Det var ju detta jag efterlyste i interpellationen. Något nytt innehåller svaret inte i övrigt. Det har ju på senare tid ändå inträffat en del händelser som skulle kunnat få regeringen att frångå rollen som observatör. Med andra ord: Om man vill något konkret står möjligheten att genomföra det öppen.

I svaret hänvisas till regeringsförklaringen: "Byggande och förvaltande av bostäder skall ske i former som motverkar spekulativen och stimulerar en kostnadspressande konkurrens." Det är således på denna förklaring som nya åtgärder skall byggas. Vidare hänvisas det bl. a. till lagen om

Tisdagen den
7 december 1976

*Om åtgärder mot
spekulation på
bostadsmarknaden*

förvärv av hyresfastighet, som riksdagen antog i december 1975. Jag har ingen svårighet att instämma i den beskrivning av civilutskottets behandling av förslaget till denna lag som framkommer i interpellationssvaret. Lagens syfte var att förebygga spekulation i hyresfastigheter och utestänga personer som är olämpliga att förvalta och förvärva sådana fastigheter.

I interpellationssvaret avrundas detta avsnitt med: "Om det framdeles visar sig att det finns behov av en utvidgning av lagens tillämplighet till viss eller vissa kommuner kommer jag att ta upp frågan om ändring i lagen."

Var och en som något så när följer utvecklingen på bostadsmarknaden vet att ett sådant behov redan finns. Det vet vi genom inträffade händelser i Helsingborg men också på andra håll i landet. Spekulationen i fastigheter drivs – så länge det kan vara en lukrativ affär – yrkesmässigt eller rättare sagt systematiskt. Lagen ger nu inga möjligheter att stoppa fastighetspekulanter som dyker upp i Nacka, Lidingö, Nynäshamn, Södertälje, Huddinge eller andra kommuner i Stockholms närhet. Lagen begränsades ju till landets tre storstadsområden, för Stockholms del inkl. Sundbyberg och Solna.

Från vårt håll uttalade vi vid tidpunkten för lagens ikraftträdande att utvecklingen skulle följas med största uppmärksamhet. Statsrådet Friggebo gör ingen glad genom att sitta i bostadsdepartementet och invänta framtiden när det gäller denna lag. Ta kontakt med de större kommunerna i landet, som redan har haft känningar av fastighetsspekulation och ta initiativ till en utvidgning av lagen innan nya hyresgäster råkar illa ut!

Det skojeri som förekommer vid köp och försäljning av fastigheter i exempelvis Stockholm har jag lärt mig åtskilligt om på senare tid. I massmedia har man påpassligt och med skicklig journalistik följt en rad affärer som varit rent spekulativa. I Öppen kanal har man under oktober månad haft flera programinslag, och Hyresgästföreningen i Stockholm har avdelat betydande resurser för att avslöja skojarerna.

När man ges tillfälle att granska tillgängliga handlingar och ser vilka förödande verkningar dessa skumma affärer i fastighetsbranschen fått för hyresgästerna blir man förfärad. Den osunda fastighetshandeln har ett mönster som man snabbt lär sig känna igen. Det är nästan alltid samma personer som figurerar. Hyresgästerna vet i åtskilliga fall inte vem eller vilka som för tillfället äger fastigheterna där de bor och till vem hyran skall inbetalas. Det är ett skojeri utan like. Det har hänt – och det är dokumenterat så långt det nu går att dokumentera – att hyresgästerna i vissa fastigheter i Stockholm tre dagar i rad fått inbetalningskort med krav på hyran från tre olika s. k. fastighetsägare.

I Stockholm torde det röra sig om tusentals hyresgäster som farit illa av denna verksamhet. Man kan säga att det i alla fall rör sig om ett begränsat antal fastigheter och att det är riktigt att den nya lagen på sikt skall ge effekt. Men för enskilda hyresgäster är det ett stort problem. Och för samhället är det ett nederlag om enskilda personer – i

vissa avseenden till synes helt ostörda av ingripanden från myndigheterna – skall få söka sig nya kommuner där spekulativen i fastigheter inte är lagligt beivrad på samma sätt som i storstadsområdena. Ju förr regeringen intresserar sig för en utvidgning av lagen, desto bättre för hyresgästerna. Det är den enkla sanningen i denna fråga.

Åter till interpellationssvaret. I detta sägs: "Riksrevisionsverket har i en rapport till domstolsverket konstaterat att antalet förseningar med lagfartsansökan är stort. Med anledning därav övervägs frågan om åtgärder mot försumliga lagfartssökande i en projektgrupp som arbetar med indrivningsfrågor inom domstolsverket."

Jag fäste mig speciellt vid det lilla näpna uttrycket "övervägs frågan om åtgärder mot försumliga lagfartssökande". Jag reagerar starkt mot detta slappa ordval. Vi vet att det fuskas med ansökan om lagfart – som ju skall ske inom tre månader från köpet. Det vet varenda seriös mäklare, säljare eller köpare i det här landet. Det vet också fastighets-skojarna i branschen – men de vet också att någon egentlig kontroll inte finns. Därför kan de förlänga hanteringen av sina fastighetsinnehav och under tiden hinna tillgodogöra sig andra fördelar av köpet.

Att inte söka lagfart – det hör ju till skojeriets finesser. Jag vet inte någon myndighet som har beivrat detta. Hur är det möjligt att sådant kan få fortgå utan påföljd? Det är genom lagfarten samhället har sin viktigaste kontrollstation för att veta vem eller vilka som förvärvar fastighet. Det måste skapas ett samband mellan banker och övervakande myndighet, så att långivning till fastighetsköp automatiskt meddelas till den myndighet som utfärdar lagfarten. Jag anser dessutom att lagfartshandlingen på en fastighet skall finnas tillgänglig för kontroll av myndighet liksom att det skall ske en primär informationsplikt av hyresgästerna vid fastighetsköp. Ett statsråd med ansvar för området kan inte göra en bättre insats än att driva på i denna del av hanteringen, så att lagfartshandlingarna blir registrerade i enlighet med gällande bestämmelser.

Herr talman! Jag skall slutligen beröra en sak som har förbigåtts i interpellationssvaret – till min förvåning, vill jag dessutom tillägga. Det sägs ingenting om några initiativ för att få kartlagt finansieringen av de husköp som har en rent spekulativ karaktär. Även om vi nu kan stävja den osunda fastighetshandeln i storstadsområden kommer den att breda ut sig till andra platser om regeringen inte påverkar skeendet. Vilken roll spelar banker och andra kreditinstitut i dessa sammanhang? Pengar måste ju tas fram allteftersom fastigheterna belastas med nya inteckningar.

Låt mig som källa för mina informationer använda ett program i Öppen kanal, som sändes den 13 oktober i år. Då hade programledningen ett inspelat samtal med generaldirektören i bankinspektionen, Sten Wahlberg. Om bankernas roll i finansieringen av vissa spekulativa fastighetsköp i Stockholm upplyser Sten Wahlberg att bankinspektionen tagit upp frågan med bankerna. Man har då varit överens om att motverka fas-

Tisdagen den
7 december 1976

*Om åtgärder mot
spekulation på
bostadsmarknaden*

tighetsspekulationen genom att inte ge några krediter i sådana fall. Det har likväl förekommit – både av kända banker i Stockholm och av provinsiella banker som försökt etablera sig i Stockholm.

Enligt Sten Wahlberg har bankerna svårt att värja sig för krediter av detta slag. Han tillfrågades då av programledningen om påståendet att bankerna har särskilda avdelningar eller tjänstemän som förmedlar grå lån, dvs. lån från rika personer till fastighetshajarna, alltså lån som inte ingår i bankens ordinarie verksamhet. Svaret från generaldirektör Wahlberg i bankinspektionen är så intressant att jag till kammarens protokoll vill återge det som det förekommer i utskrift: "Ja det stämmer – på notariatavdelningarna förmedlar man lån mellan exempelvis privatpersoner och privatpersoner och företag, men den verksamheten ska bedrivas med samma ansvarskänsla som bankens ordinarie verksamhet och det är en sak som vi tittar på."

Bankinspektionen är alltså på gång och har en dialog med bankerna. Man är överens om att bankerna inte skall delta i skumma affärer. De skall inte ge krediter som är mindre önskvärda från bankens synpunkt.

Så långt är allt gott och väl. Det är bestyrkt att bankerna har spelat en förmedlande roll när det gäller kapital till hus som köpts i spekulativt syfte och av personer som är lätta att identifiera som fastighetsskojare. Var man än sätter in sina försök att få ytterligare upplysningar om bankernas roll stöter man på banksekretessen. Jag vet inte i vilken utsträckning samhällets representanter i bankstyrelserna har intresserat sig för detta problem, men det bör ingå som en naturlig uppgift. Det är i samhällets intresse bankerna skall fungera, inte enbart i bankernas eget intresse.

För en tid sedan gjordes det en uppvaktning i bostadsdepartementet. Det var företrädare för 51 hyresgäster i en fastighet på Söder i Stockholm som var bekymrade för sina bostäder. Ägaren till denna fastighet – väl känd, för att inte säga ordentligt ökad – hade nu kört loppet färdigt. Det gick inte att få ut mer vinning av fastigheten. Denna var nu inlämnad till länsstyrelsen för exekutiv försäljning. Hyresgästernas ombud ville diskutera den framtida förvaltningen av sin boendefastighet. Uppvaktningen hade med sig ett väl genomarbetat material, bl. a. en förteckning över lån och inteckningar i den aktuella fastigheten. Och vad finner vi där? Jo, där finner vi långgivare som Sparbankernas bank, där finner vi Trafikrestauranger, och där finner vi ett fackligt tjänstemannaförbund som ganska högt upp i fastighetens inteckningsvärde har lånat ut 1 milj. kr. Som ett tecken på de risker man har tagit har denna långgivare – vid tidpunkten för lånets placering våren 1976 – kunnat tillgodoräkna sig en ränta på 14 %, dvs. 6 % över diskontot. Jag förmodar att denna placering har skett via en bank eller dess notariatavdelning, men det är ändå uppseendeväckande att man på fackligt håll inte reagerar mot en sådan kraftig överränta.

Jag har nämnt ett exempel på bankernas och långgivares del i den spekulation som förekommit på fastighetsmarknaden i Stockholm. Utan det-

ta finansieringsstöd hade fastighetshajarna inte haft stora chanser. Och om myndigheterna hade skött sin uppgift att bevaka lagfarterna hade chanserna att lura hyresgästerna varit ytterst små. Många har ett stort medansvar för vad som skett. Jag efterlyste ambitionsgrad och viljeinriktning från den nuvarande regeringens sida. Vill man göra någonting på detta område så finns det stora möjligheter.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret från statsrådet Friggebo.

Som framgår av interpellationen och delvis även av svaret har spekulationsintressena på bostadsmarknaden blivit ett allt större problem. Det framstår därför också som allt nödvändigare att stoppa spekulativen. Målsättningen för staten och kommunerna måste vara att beröva spekulationsintressena på bostadsmarknaden *allt* inflytande, vilket också är nödvändigt för att få en social bostadspolitik inte bara i ord utan även i handling.

Fastighetsspekulanter och privat fastighetsägande över huvud taget har alltför stort spelrum på marknaden. Kommunisterna har sedan många år ställt förslag och hos regeringen krävt lagändringar t. ex. så att alla affärer med hyresfastigheter skulle ske via förköpslagen och att reella prövningsmöjligheter av försäljningspriser skulle införas. Vi anser för vår del att alla bostadslägenheter bör undandras vinstintressen och spekulativen och har därför också föreslagit att alla hyreshus skall överföras i samhällets ägo. Det är ett krav som är och kommer att vara aktuellt till dess att det genomförs.

Fastighetsskojet i Stockholm har genom hyresgästföreningens och massmedias avslöjanden kommit att särskilt uppmärksammas, och problemet med spekulanter och profitörer är säkerligen mest utbrett där, men klart är att det alltmer breder ut sig även till andra delar av vårt land. Enligt de undersökningar som ett par storstadstidningar har gjort såldes inte mindre än 900 hyreshus i Stockholm under fjolåret, till ett sammanlagt belopp av omkring 1 500 milj. kr. I många fall rörde det sig om rena spekulations- eller luftaffärer som skärper utplundringen av hyresgästerna.

Hyreshajarna-fastighetsskojarna använder olika metoder för att trissa upp priserna på hyresfastigheter med miljonbelopp. Ofta handlar det om svarta pengar från illegala valutatransaktioner, narkotika, spel och bordellverksamhet, som förs in på den lukrativa fastighetsmarknaden och förvandlar narkotikahajar och spelkungan till respektabla fastighetsmiljonärer. Affärsbankernas välvilliga medverkan underlättar skojerierna.

I de tre storstadsområdena finns vissa möjligheter att stoppa särskilt tvivelaktiga fastighetsköp med hjälp av Lex Backström. Som också har framgått av hyresgästföreningarnas verksamhet för att sanera fastighetsmarknaden och av olika pressuppgifter har emellertid vissa fastighetshajar flyttat över en del av sin verksamhet till nya jaktmarker utanför lagens tillämpningsområde.

*Om åtgärder mot
spekulation på
bostadsmarknaden*

Statsrådet Friggebo talar i sitt interpellationssvar om vad hon kallar osund handel med fastigheter och gör i anslutning härtill vissa kommentarer gällande lagen om förvärv av hyresfastigheter m. m. som Lex Backströms officiella namn är. Av svaret framgår att statsrådet nu inte är beredd att föreslå någon förändring i linje med vad exempelvis hyresgäströrelsen har krävt, nämligen att Lex Backström i princip skall gälla hela landet. Det är viktigt att sådan ändring görs nu innan skadeverkningarna av fastighetshajarnas verksamhet blir ännu värre. I detta sammanhang vill jag även fråga statsrådet om hon är beredd att medverka till en förändring av lagens utformning så att hyresgästerna ges lagstadgad rätt att bli remissinstans i förvärvsärenden. Nu avgörs frågan om sådan eventuell remissrätt genom kommunala beslut. Det borde vara självklart att de som direkt berörs och som bäst känner till olika fastighetsägares sätt att sköta sina hus alltid skall höras vid prövning av fastighetsköp.

Det förekommer, som jag redan varit inne på, en ganska omfattande handel och spekulation med hyresfastigheter även utanför Stockholm och övriga storstadsområden. Vänsterpartiet kommunisterna varnade för detta då lagändringarna för att motverka sådan spekulation behandlades här i riksdagen för ungefär ett år sedan och föreslog i likhet med vad regeringen i sin proposition föreslagit att tillämpningen av lagen om förvärv av hyresfastighet skulle gälla hela landet. I interpellationssvaret pekas på de olägenheter det kan föra med sig för den acceptabla och normala verksamheten. Jag tror inte att dessa olägenheter kan vara så stora att de kan sägas medföra större nackdelar än de fördelar en utvidgning av tillämpningen skulle föra med sig. Klart är att det skulle vara ett betydande avbräck och innebära olägenheter för fastighetshajarna men också betydande fördelar och ökad trygghetskänsla för dem som får betala fiolerna, hyresgästerna. Det vore värt besväret om det så bara vore ett fåtal s. k. osunda fastighetsaffärer som därmed kunde stoppas.

Vi har från vpk:s sida ingen övertro på Lex Backström eller den övriga lagstiftning som finns på detta område. Lagstiftningen är otillräcklig och måste skärpas. Det behövs förändringar och förstärkningar bl. a. då det gäller expropriationslagstiftningen, så att möjligheterna ökas att ta över hyresfastigheter från spekulanter och ägare som missköter sina hus och hyresgäster. Sådant övertagande måste då också kunna ske till belopp som inte ger utrymme för några överpriser. Vi ser emellertid inte själva ägandet eller förvaltandet av fastigheterna som avgörande orsaker till de höga hyrorna och den hyresutplundring som pågår. Här behövs, som vi från vpk:s sida i olika sammanhang framhållit, också andra åtgärder som riktar sig mot det privata bank-, bygg- och fastighetskapitalet för att få en spekulationsfri bostadsmarknad.

När det i svaret på interpellationerna erinras om vad riksdagen tidigare uttalat om huvudlinjen på sikt mot spekulation i hyresfastigheter inställer sig nästan automatiskt frågorna: På hur lång sikt? Hur många affärer ytterligare skall drabba landets hyresgäster innan några krafttag tas? Hur anser statsrådet att man – för att återge vad som vidare sägs – skall

göra denna verksamhet mindre lockande, om man inte ens är beredd att nu utöka tillämpningsområdet för Lex Backström till ytterligare ett antal kommuner, där den osunda handel som statsrådet talar om pågår eller där det föreligger uppenbar risk för att den när som helst kan förekomma?

Med anledning av uttalandena om vikten av att den s. k. lagfartsplikten efterlevs vill jag framhålla att jag delar uppfattningen om detta. Statsrådet säger att frågan om åtgärder mot försumliga lagfartssökande övervägs. Ett bra sätt att underlätta kontrollen och möjligheten att kartlägga hyreshajarnas och spekulanternas verksamhet vore, som bl. a. Hyresgästföreningen i Stor-Stockholm föreslagit, att genomföra lagstiftningsåtgärder som tvingar fram information till inskrivningsmyndigheterna direkt i anslutning till köpet. Kan statsrådet för sin del tänka sig sådana åtgärder?

Den svarta handeln med hyreslägenheter har tidigare i olika sammanhang uppmärksammats av vpk och tagits upp här i riksdagen. Denna handel, alltså köp och försäljning av vanliga lägenheter, är en illegal handel som pågått mer eller mindre öppet under ca 30 års tid. Mängder av anmälningar till myndigheterna har skett under årens lopp, bara ett mindre antal har blivit föremål för ordentlig utredning och följts upp med åtal. Det stora flertalet anmälningar har över huvud taget inte blivit föremål för någon åtgärd från myndigheternas sida, enligt uppgift därför att polisen inte har haft resurser att närmare granska denna verksamhet.

De åtgärder som måste vidtas skall i första hand riktas mot dem som förmedlar lägenhetsöverlåtelser eller på annat sätt direkt sysslar med svartabörshandeln.

I första hand skall man naturligtvis klämma åt sådana fastighetsdirektörer, fastighetsmäklare, byggmästare, fastighetsägare, hyresförmedlare eller andra som ägnar sig åt denna verksamhet, vilken titel eller fasad de än döljer sig bakom. Man måste göra allt man kan för att få slut på den handel med bostäder som har pågått under många år men som under senare år alltmer ändrat karaktär och blivit en marknad för allt smartare och hänsynslösare gangstrar och spekulanter i människors bostadsbehov.

Jag är medveten om svårigheterna att få stopp på denna verksamhet och tror att det effektivaste medlet är det som vpk många gånger har föreslagit, nämligen en obligatorisk kommunal bostadsförmedling dit alla nya och ledigblivna bostadslägenheter skall lämnas för att sedan förmedlas till de personer som bäst behöver dem. Jag tror alltså inte att hyresrättsutredningens förslag kommer att lösa problemen, om förslagen nu över huvud taget kommer att bli regeringsförslag.

Statsrådet Friggebo räknar i sitt svar upp olika instrument, som står till kommunernas och hyresgästorganisationernas förfogande för att motverka missförhållanden vid förvaltning av bostadsfastigheter. Gemensamt för dessa instrument är att de är alltför trubbiga, alltför dåliga för att man effektivt skall kunna motverka och komma till rätta med den spekulation som förekommer på hela bostadsmarknaden. Erfarenheterna

*Om åtgärder mot
spekulation på
bostadsmarknaden*

har visat att inte bara tvångsförvaltningslagen behöver förbättras, vilket statsrådet framhåller. Grundläggande, avgörande förbättringar och förändringar behövs på *hela* bostadsmarknaden för att göra bostaden till en social rättighet.

I interpellationssvaret berörs slutligen hyresgästinflytandet och hyresgästernas egna möjligheter att ingripa mot missförhållanden. Vi har tidigare från vpk framhållit, men jag vill gärna upprepa det i detta sammanhang, att de bostadspolitiska övervägandena måste utgå från ett klart ställningstagande mot tanken att bostadsägande och bostadsuthyrning skall vara ett vinstrikt näringsfång bland andra på en kapitalistisk marknad.

Hyresgästernas intressen måste tillgodoses på ett helt annat sätt än vad som nu är fallet. Flerfamiljshusen skall enligt vår mening ägas av kommuner och allmännyttiga bostadsföretag eller, efter upplåtelse med samhällets medverkan, av kooperativa bostadsrättsföreningar med kommunal insyn och utan kontakt med privata byggintressen. Den bästa lösningen är, som vi i olika sammanhang framhållit, en kombination av kommunalt ägande och kooperativ förvaltning, om man inom överskådlig tid vill skapa ett reellt hyresgästinflytande beträffande både de problem vi i dag diskuterar och övriga problem som sammanhänger med boendet.

Fru statsrådet FRIGGEBÖ:

Herr talman! Det finns ingen tveksamhet om regeringens viljeinriktning när det gäller att komma åt osund spekulation. Medlen kan man naturligtvis, som alltid i en demokrati, resonera om. Men herr Lindkvist skall inte vänta sig att den nya regeringen på nolltid skall städa undan alla negativa företeelser i vårt samhälle som fanns när den gamla regeringen avgick. Vi som hyllar principen om mångfald inom näringslivet vill inte förbehålla samhället äganderätten till företag och därmed inte heller till bostäder. De dödgrävare som förstör för det stora flertalet ambitiösa och dugliga fastighetsägare och som inte behandlar hyresgäster på ett jämbördigt sätt har inget stöd att vänta från statsmakterna.

Bevakningen av fastighetshajar som köper och säljer fastigheter med svarta pengar som de vill tvätta vita är en fråga för skattekontroll och polis. Där är det väsentliga att få effektivitet i tillämpningen av redan existerande lagar. Det gäller också i den mån fastighetshajarnas verksamhet har anknytning till annan brottslig verksamhet.

Vad sedan beträffar Lex Backström nämner herr Lindkvist att det skulle förekomma att man flyttat ut verksamhet som utgör brott mot den till bl. a. Helsingborg, men verksamheten skulle förekomma också på andra håll i landet. Jag har ägnat en ganska stor del av min tid till att lyssna på folk ute i landet. Jag har också varit i kontakt med representanter för hyresgästerna. Justitiedepartementet har varit i kontakt med kommuner. Vi har inte fått tillräckliga bevis för att den här verksamheten verkligen har flyttat ut i landet i någon stor omfattning. Den enda kom-

mun som nämns är Helsingborgs kommun. Herr Lindkvist säger att lagen inte omfattar Nacka, Huddinge, Nynäshamn och Lidingö och att man där – när det dyker upp sådana här fall – inte kan tillämpa lagen. Men vi har alltså inte några konkreta fall! Lagen har varit i kraft under ganska kort tid. Vi följer marknaden, och i den mån det visar sig att verksamheten har flyttat ut skall vi ta initiativ.

Herr Claeson tog upp frågan om lagstiftad rätt för hyresgästerna att lämna ärenden på remiss till hyresnämnderna när det gäller tillämpningen av Lex Backström. Den frågan var uppe när lagen behandlades i civilutskottet och riksdagen, och förslaget avslogs då. Vad jag vet har hyresgästerna nästan regelmässigt möjlighet att lämna in synpunkter – och gör det också – till hyresnämnderna när det gäller tillämpningen av Lex Backström.

Sedan tog herr Claeson upp skrivelser i några kvällstidningar beträffande försäljning av fastigheter. Det faktum att det förekommer fastighetsförsäljningar tycker inte jag är något osunt, och antalet fastighetsförsäljningar som sådant är heller inget bevis på osund spekulation. I varje fall några av artiklarna i fråga handlade bara om antalet fastighetsförsäljningar, men man kunde inte lämna uppgift om köpesumma i förhållande till försäljningssumma. Jag är medveten om att det förekommer problem i det här sammanhanget och vi skall vidta kraftåtgärder. Men man kan heller inte överdriva och ta upp det blotta faktum att det säljs fastigheter som något osunt.

Sedan vill herr Lindkvist litet förlöjliga en formulering beträffande lagfarten, där det sägs att man överväger frågan om åtgärder mot försumliga lagfartssökande. Det har sin bakgrund bl. a. i att det stora flertalet försumliga lagfartssökande är helt vanliga hederliga medborgare som köper sig ett småhus och glömmar att söka lagfart. Därför är det inte så enkelt att över hela linjen sätta in kraftåtgärder. Men självfallet skall denna fråga övervägas, och det är förmodligen ett bra sätt att åtminstone få en kartläggning av denna verksamhet.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag har noterat statsrådet Friggebos uppgift att regeringen haft kontakter med kommuner ute i landet och att man ännu inte har några säkra tecken på att det skulle förekomma spekulation i fastigheter. Jag har talat med en rad riksdagsmän, som är mycket politiskt verksamma också på sina hemorter, och de har en annan uppfattning.

Jag har tagit mycket starkt intryck av det framträdande som fastighetsdirektören i Helsingborg, Per Tornée, gjorde i Öppen kanal den 7 oktober detta år. Han sade klart ut att vad som nu sker i Helsingborg är att de kända – eller låt mig rättare benämna dem ökända – namnen på Stockholms bostadsmarknad nu börjar att framträda i Helsingborg. Där har man vidtagit en rad åtgärder för att motarbeta denna form av verksamhet.

*Om åtgärder mot
spekulation på
bostadsmarknaden*

Regeringens ledamöter skulle kanske vinna på att låta de kommuner som vill söka sig till förvärvslagen få den möjligheten. Låt kommunerna själva avgöra om de anser att den lagen kan användas i deras egen kommun! Jag tror att kommunen skulle vinna på ett sådant tillmötesgående när det gäller att stoppa fortsatt fastighetspekulation.

Jag blev vidare självfallet mycket besviken på statsrådet Friggebo, som när jag tar upp en rad åtgärder som har anknytning till spekulation på fastighetsmarknaden hänvisar till att det är en fråga för skattemyndigheter och polis. Det visste jag förut – det var faktiskt ingen nyhet.

Vad jag däremot inte visste var att statsrådet Friggebo nöjer sig med att konstatera att det var en bevakningsfråga. Jag trodde att det skulle ligga i regeringens intresse att på detta sätt ta ett initiativ för att komma till rätta med problem, som i Stockholmsområdet avsevärt har underlättat spekuleringen i fastigheter. Jag tror att regeringen bör fundera en gång till innan den låter denna fråga gå sig ur händerna.

Det är naturligtvis riktigt att jag inte begär att regeringen på nolltid skall, som statsrådet Friggebo uttryckte det, städa upp efter den gamla regeringen. För att gå rakt på sak vill jag säga att jag har ytterst små förväntningar på den borgerliga regeringen. Men faktum är att jag hade vissa förväntningar på regeringen i just denna fråga. Det var därför jag lämnade fältet öppet vad gäller vilken ambitionsgrad och viljeinriktning som kunde komma till uttryck i ett interpellationssvar, som skulle lämnas här i riksdagen.

Jag hade föreställt mig att vi skulle kunna resonera utanför de partipolitiska linjerna om mina försök att ge bidrag till en lösning. Detta är en fråga där vi skulle ha kunnat mötas i direkta åtgärder, oavsett i vilket parti vi är inskrivna och verksamma. Vad jag nu konstaterar är att regeringen bevakar frågan och överväger åtgärder. Det är med förlov sagt, herr talman, ett ytterst svagt interpellationssvar i en så viktig fråga som den vi nu diskuterar.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få börja med att instämma i det som herr Lindkvist allra sist sade beträffande hans värdering av innehållet i det interpellationssvar som statsrådet Friggebo har gett. Jag är helt överens med herr Lindkvist på den punkten.

Jag vill om de invändningar som statsrådet anför beträffande en utvidgning av tillämpningsområdet för Lex Backström till att också avse andra orter än storstadsområdena säga att jag också har försökt att via mina politiska kontakter och kontakter i hyresgäströrelsen bilda mig en uppfattning om och få fram uppgifter om på vilka orter dessa problem verkligen har aktualiserats. Jag har fått uppgifter – med reservation för att de inte är hundra procentigt riktiga – om att detta skulle vara aktuellt och att i det i de flesta fall är samma spekulanter som uppträder som har gjort sig ökända i Stockholm. Det gäller följande orter: Eskilstuna, Uppsala, Helsingborg, Norrköping, Halmstad och Örebro och dessutom

min egen hemkommun Södertälje. Där har jag med egna ögon kunna konstatera och kontrollera i de handlingar som finns tillgängliga på tingsrätten, att det nyligen har förekommit sådana här affärer. Det har också föranlett kommunstyrelsens ordförande i Södertälje, kommunalrådet Mattsson, att häromdagen i en intervju i ortens tidning framhålla att en lagändring på det här området behövs, och han framför som sin mening att Lex Backström borde gälla över hela landet. Han uttrycker också sin oro över de spekulationer som har förekommit i Södertälje.

Även om jag inte kan dokumentera det på samma sätt som jag haft möjlighet till då det gäller Södertälje, håller jag för troligt att sådana affärer har förekommit på de orter jag räknade upp. Bara det förhållandet att de spekulanter och hyreshajar som här i Stockholm har gjort sig ökända och i viss mån omöjliga då det gäller fastighetsaffärer nu har utvidgat sin verksamhet till de här områdena borde föranleda att lagens tillämpningsområde utvidgas till att avse flera orter. Det är möjligt att det kan räcka med exempelvis de 20 största orterna i landet för att något så när effektivt förebygga de här riskerna som utan tvivel föreligger.

Jag uppfattade inte att statsrådet Friggebo hade något svar på den fråga jag ställde om hon kunde tänka sig en laglig remissrätt, dvs. hon hänvisade till vad som är vanligt men svarade inte på om hon för sin del är överens med mig om att hyresgästerna också borde ha en laglig remissrätt. Jag noterar ändå med tacksamhet när statsrådet Friggebo i sitt senaste inlägg säger att kraftåtgärder skall vidtas. Jag upplever detta som det positiva i den här interpellationsdebatten. Jag hoppas att det också skall bli så att man vidtar kraftåtgärder. Jag har emellertid, med utgångspunkt i de borgerliga partiernas bostads- och hyrespolitik under de senaste åren, inte särskilt stora förhoppningar.

Fru statsrådet FRIGGEBO:

Herr talman! Vi har debatterat Lex Backström, och det har talats om en utvidgning till olika kommuner. Detta är också en fråga om hur lagen visat sig fungera i de kommuner den gäller. Den har alltså varit i kraft knappt ett år, och någon ordentlig utvärdering av vilka möjligheter den ger att komma åt det här fenomenet tror jag inte går att göra ännu.

Kommuner och hyresgäster är självfallet välkomna att tala om för regeringen när de märker att fastighetsspekulationer börjar sprida sig ut i landet. Vi skall ta emot dem, och deras iakttagelser skall också ingå i de överväganden jag sagt vi skall göra beträffande utvidgningen av lagens tillämpningsområde. Hyresgästföreningarna lämnar regelmässigt remisser i de här ärendena, och därför tycker jag inte att det i och för sig finns någon anledning att utvidga detta förfarande med en lagfäst rätt.

Självfallet finns ett starkt intresse från regeringens sida att beivra olika brott i skattchänsende och med annan anknytning till de här fastighetsaffärerna. Herr Lindkvist blev litet missnöjd, men jag har noterat herr Lindkvists intresse för de här frågorna och hoppas att vi med ge-

Tisdagen den
7 december 1976

*Om åtgärder mot
spekulation på
bostadsmarknaden*

mensamma krafter skall hitta formerna för att med bevarande av mångfalden komma åt fastighetshajarna.

Jag skall gärna medge att den gamla regeringen lämnade efter sig vissa utredningar som även lagt fram förslag väl värda att överväga och som kan hjälpa till att sanera den här marknaden. Men låt mig säga att den gamla regeringen hade 44 år på sig. Jag har – när det gäller de här frågorna – haft ansvaret i 11 dagar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Föredrogs men bordlades åter
konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:10 och 14
justitieutskottets betänkanden 1976/77:10 och 12
socialförsäkringsutskottets betänkande 1976/77:14
socialutskottets betänkanden 1976/77:13 samt 15–17
kulturutskottets betänkanden 1976/77:20–24
utbildningsutskottets betänkande 1976/77:8
trafikutskottets betänkanden 1976/77:6–9
jordbruksutskottets betänkande 1976/77:3

§ 15 Herr tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle trafikutskottets betänkanden nr 6–9 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 16 Anmäldes och bordlades
Utrikesutskottets betänkanden
1976/77:7 med anledning av motioner om bojkottåtgärder mot Chile
1976/77:9 med anledning av motion om åtgärder för att återställa Eritreas självständighet

Jordbrukskottets betänkanden
1976/77:9 med anledning av propositionen 1975/76:215 med förslag till lag om vattenförbund, m. m. jämte motioner
1976/77:10 med anledning av motioner om miljövårdspolitiken, m. m.
1976/77:11 med anledning av propositionen 1976/77:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser anslag inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Näringsutskottets betänkanden
1976/77:7 med anledning av propositionen 1975/76:200 om Norrlandsfondens fortsatta verksamhet jämte motioner
1976/77:8 med anledning av motion om torghandeln
1976/77:9 med anledning av motioner om framställning av identitetskort, m. m.

1976/77:10 med anledning av propositionen 1976/77:13 om ändring i lagen (1970:65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, m. m.

1976/77:11 med anledning av propositionen 1976/77:21 om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse, m. m.

1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:26 om ökning av garantin för exportkredit

§ 17 Anmäldes och bordlades

Motion

1976/77:33 av herr *Werner m. fl.* med anledning av propositionen 1976/77:31 om ändring i byggnadsstadgan (1959:612)

§ 18 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 7 december

1976/77:59 av fru *Andrén (fp)* till herr socialministern om bekämpandet av allergiska sjukdomar:

Under 1976 har Riksförbundet mot allergi bedrivit en upplysningskampanj om allergiska sjukdomar. Målsättningen för kampanjen har bl. a. varit att sprida kännedom om allergikernas olika problem. Information har skett genom tidningar, radio och TV. Radiohjälpen har dessutom under tiden 1 oktober – 15 november insamlat medel för att stödja forskningen på detta område.

Man beräknar att ca 15 % av befolkningen i vårt land, dvs. ungefär en miljon människor, har allergiska besvär. Allergisjukdomar uppstår ofta genom att personer med anlag att utveckla en allergi vistas i för dem olämpliga miljöer. Många av dem blir invalidiserade, och förutom stort personligt lidande innebär det dessutom en stark belastning på samhällets vårdresurser och ekonomi. Jag anser därför att man nu måste försöka göra allt för att bryta den ständiga ökningen av allergiska sjukdomar. Väsentliga forskningsinsatser för berörda en miljon svenskar skulle kanske kunna innebära nya rön, som helt skulle förändra förutsättningarna att bekämpa en stor dold folksjukdom.

Riksförbundet mot allergi har nyligen ur sin forskningsfond anslagit 150 000 kronor till olika forskningsobjekt. Men det är naturligtvis otillräckligt, varför ytterligare forskningsanslag måste tillkomma.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att få ställa följande fråga till herr socialministern Gustavsson:

Anser statsrådet att det är lämpligt att tillsätta en utredning för att

klarlägga behoven av forskning, utbildning, information och andra åtgärder för att på ett mer effektivt sätt bekämpa de allergiska sjukdomarna?

§ 19 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 3 december

1976/77:139 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr arbetsmarknadsministern om åtgärder för att bereda handikappade ungdomar sysselsättning:

Samhället har försökt att med olika medel skapa sysselsättning för handikappade ungdomar. Fortfarande kan dock en mycket stor del av dessa inte beredas sysselsättning. Det har för många ungdomar resulterat i att de efter avslutad utbildning förtidspensioneras i stället för att erbjudas ett arbete. För den svårt handikappade ungdomen under 25 år föreslås i propositionen 1975/76:211 en ny bidragsform för den halvskyddade sysselsättningen. I regeringsförklaringen från den 8 oktober anger regeringen som riktlinjer för den framtida politiken:

”Alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning. Arbet livet måste anpassas till de handikappades krav.”

Med hänvisning till vad som anförts vill jag ställa följande fråga till herr arbetsmarknadsministern:

Vilka ytterligare åtgärder planerar regeringen att vidta för att bereda handikappade ungdomar sysselsättning?

1976/77:140 av herr *Lorentzon* i Kramfors (vpk) till herr arbetsmarknadsministern om höjning av bidragen vid arbetsmarknadsutbildning:

Det är ett känt faktum att AMU-elevernas ekonomiska situation har varit och är svår. Trots de förbättringar som inträdde vid årsskiftet 1975-1976 tvingas dessa elever att leva på existensminimum.

Enligt de intervjuer som tidningen AMU-eleven, organ för Sveriges AMU-elevers riksförbund, SARF, gjorde inför valet var de borgerliga representanterna synnerligen positiva till en förhöjning av AMU-bidragen och SARF:s krav på minst 125 kr. per dag till alla AMU-elever. Så säger bl. a. representanten för folkpartiet, statssekreterare Ingemar Eliasson: ”Bidragen måste höjas nu. --- Dom sattes ju för 1,5 år sedan och sen dess har vi haft inflation på ca 20 procent. --- Vi kan ta upp det i riksdagen under hösten.”

Folkpartiet sitter i dag i regeringsställning. Några initiativ från folkpartiet eller regeringen har inte tagits i denna fråga, som i valrörelsen enligt de nuvarande regeringspartierna var synnerligen viktig.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till herr arbetsmarknadsministern:

Avser arbetsmarknadsministern vidta åtgärder för en höjning av AMU-bidragen nu?

den 7 december

1976/77:141 av herr *Feldt* (s) till herr ekonomiministern om fortsatt statligt stöd till industrins lagerhållning:

Det stöd som utgått till industrin för lageruppbyggnad upphör enligt gällande lagstiftning att gälla vid årsskiftet. Ekonomiministern har emellertid uttalat att han överväger att ersätta lagerstödet med vad han kallat ett avvecklingsstöd.

Med hänsyn till vikten av att industrin får besked om de ekonomiska förutsättningarna för sin produktion efter årsskiftet vill jag ställa följande fråga till herr ekonomiministern:

Avser regeringen att fortsätta med någon form av statligt stöd till industrin för dess lagerhållning?

1976/77:142 av herr *Lindberg* (s) till herr industriministern om råvarutillgången för vissa sågverk i Norrlands inland:

Råvarusituationen för de mindre och medelstora sågverken i landet börjar bli allvarlig. De flesta av dessa är lokaliserade till små orter eller i byar ute i glesbygder, där sågverken är den helt dominerande arbetsplatsen. Bara i Jämtlands län finns det 50–60 företag som tillsammans har mer än 600 anställda. Den konkurrens som nu råder om virkesråvaran är ett allvarligt hot mot dessa bygder. Det är därför enligt min mening nödvändigt att samhället skaffar sig sådana styrmedel över näringen att dessa företag kan få fortleva.

Mot denna bakgrund ställer jag följande fråga till industriministern:

Avser statsrådet vidta åtgärder som skapar garantier för en tillräcklig råvarutillgång till skäliga priser för de små och medelstora sågverken i Norrlands inland?

1976/77:143 av herr *Andersson* i Örebro (fp) till herr socialministern om den tandtekniska branschens problem:

De privata tandtekniska laboratorierna har i flera år arbetat under svåra förhållanden. Situationen är så allvarlig att den har svåra följder för den svenska tandvårdens kvalitet och kapacitet.

Nr 40

Tisdagen den
7 december 1976

*Meddelande om
frågor*

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att skyndsamt bidra till en lösning av den tandtekniska branschens problem och därmed till en bra och väl fungerande tandvård?

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 17.09.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert